

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการไม่ได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ซึ่งสุจริต ในคดีล้มละลาย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายล้มละลาย พบว่าแนวความคิดของกฎหมายล้มละลายโดยทั่วไปได้เปลี่ยนแปลงไปจากการมีแนวคิดในการลงโทษบุคคลล้มละลายด้วยโทษทางอาญาที่ร้ายแรงถึงขั้นประหารชีวิตด้วยความทุกข์ทรมานทำให้ลูกหนี้เกรงกลัวไม่กล้าปล่อยให้ตนมีหนี้สินล้นพ้นตัว กลายเป็นแนวคิดการให้อภัยลูกหนี้ล้มละลายที่มีเจตนาสุจริตแต่ประสบเคราะห์ร้ายในการประกอบธุรกิจการค้าได้มีโอกาสชำระสะสางหนี้สินทั้งปวง แล้วเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้โดยเร็ว และในขณะเดียวกันเจ้าหนี้ทั้งหลายก็ได้รับการชำระหนี้อย่างเป็นธรรม เท่าเทียมกันและมากกว่าที่ตนจะได้รับจากการบังคับคดีแพ่ง ซึ่งกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยก็เปลี่ยนแนวคิดไปในแนวทางนี้เช่นเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาจากกฎหมายล้มละลายฉบับปัจจุบันของประเทศไทยแล้วพบว่ายังมีสภาพปัญหาที่ลูกหนี้ใช้แนวคิดการให้อภัยลูกหนี้ดังกล่าวใช้กฎหมายล้มละลายเป็นเครื่องมือทำให้เจ้าหนี้ในคดีล้มละลายที่สุจริตหลายรายไม่ได้รับชำระหนี้ซึ่งปัญหาต่างๆ สามารถแยกออกได้เป็นลำดับตั้งแต่เริ่มเข้าสู่กระบวนการล้มละลายไปจนถึงกระบวนการปลดจากล้มละลายของลูกหนี้ ดังนี้

4.1 ปัญหาเจ้าหนี้ไม่ทราบข้อมูลคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดของลูกหนี้โดยสุจริต

เนื่องจากกระบวนการล้มละลายของประเทศไทยมีการกำหนดระยะเวลาการยื่นคำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ไว้อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ เมื่อลูกหนี้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้วเจ้าหนี้ทั้งหลายที่มีความประสงค์ได้รับการชำระหนี้ต้องมายื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายภายในกำหนดระยะเวลาตามที่กฎหมายกำหนดคือสองเดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดตามมาตรา 91 ประกอบมาตรา 27 เท่านั้น แต่ถ้าเจ้าหนี้อยู่นอกราชอาณาจักรเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะขยายกำหนดระยะเวลาให้อีกได้ไม่เกินสองเดือน แต่ปรากฏว่าในปัจจุบันกฎหมายล้มละลายได้บัญญัติถึงวิธีการที่เจ้าหนี้จะมีโอกาสทราบได้ว่าลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดนั้นมีเพียง 2 วิธี ได้แก่ จากประกาศราชกิจจานุเบกษา และจากหนังสือพิมพ์รายวัน ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นการยากมากที่เจ้าหนี้รายอื่นๆ ที่มีเจตนาสุจริตจะทราบข้อมูลการประกาศ

โฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดของลูกหนี้ เพราะบุคคลทั่วไปที่มีผู้ใช้ผู้ประกอบการวิชาชีพเฉพาะด้านการเงิน หรือกฎหมายนั้นไม่รู้จักรหัสหรือไม่ทราบความสำคัญ แต่ตามกฎหมายไทยนั้นไม่ว่าจะเป็นประกาศหรือกฎหมายใดก็ตาม หากมีการลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วต้องเข้าข้อสันนิษฐานว่าทุกคนทราบ อันเป็นการปิดปากเจ้าหน้าที่ซึ่งสุจริตให้ไม่สามารถยกขึ้นอ้างได้ว่าตนไม่ทราบว่าลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด แม้กฎหมายไทยจะมีอีกหนึ่งวิธีการให้เจ้าหน้าที่ทราบประกาศโฆษณาพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดคือการประกาศโฆษณาลงในหนังสือพิมพ์รายวันไม่น้อยกว่าหนึ่งฉบับ แต่กฎหมายล้มละลายก็ได้บัญญัติให้ประกาศลงหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลาย จากการที่ผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลพบว่าตามแนวปฏิบัติของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แล้วเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มักจะโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดลงหนังสือพิมพ์สายกลาง หนังสือพิมพ์แนวหน้าเนื่องจากมีค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงและมีความสะดวกรวดเร็ว และกฎหมายล้มละลายก็ได้วางหลักไว้ว่าต้องลงประกาศในหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลาย แต่หากเป็นคดีที่มีมูลค่าความเสียหายมากและอยู่ในความสนใจของประชาชนจึงจะมีการประกาศลงหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลาย จากการศึกษาข้อมูลของกรมบังคับคดีพบว่าเมื่อเจ้าหนี้หลายรายมายื่นคำขอรับชำระหนี้เมื่อล่วงเลยกำหนดระยะเวลาแล้ว โดยส่วนใหญ่จะอ้างเหตุผลว่าไม่ทราบประกาศโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ไม่รู้จักราชกิจจานุเบกษา ไม่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการตรวจดูประกาศโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ซึ่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ก็ไม่อาจช่วยเหลือเจ้าหน้าที่เหล่านั้นโดยการสั่งให้ได้รับชำระหนี้เพราะเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย และมีเจ้าหน้าที่รายหนึ่งได้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า ในระหว่างที่เจ้าหนี้รายนี้รับราชการเป็นอาจารย์โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งประจำภาควิชาเกษตรกรรม ได้เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในมูลหนี้จ้างทำของทุนทรัพย์เจ็ดแสนกว่าบาท ปัจจุบันคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว หลังจากสืบทรัพย์ของลูกหนี้ด้วยความยากลำบากอยู่ประมาณ 2 ปี รวมค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแพ่งทั้งค่าทนายความ ค่าฤชาธรรมเนียมวางศาล และค่าสืบทรัพย์ ลูกหนี้เป็นเงินประมาณห้าหมื่นบาท เมื่อดำเนินการบังคับคดีปรากฏว่าไม่สามารถบังคับคดีได้ เพราะเจ้าพนักงานบังคับคดีแจ้งว่าลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดและเป็นบุคคลล้มละลายไปนานแล้วให้ไปติดต่อขอรับชำระหนี้กับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ โดยที่การถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดและเป็นบุคคลล้มละลายของลูกหนี้เจ้าหนี้รายนี้ไม่ทราบเรื่องมาก่อนเลย เมื่อไปติดต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เพื่อขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้แจ้งว่าสิ้นระยะเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้แล้วไม่อาจสั่งให้ข้าพเจ้าได้รับชำระหนี้ได้ ส่งผลให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้รายนี้ นอกจากนี้เพื่อนทนายความของผู้วิจัยยังได้ให้ข้อมูลว่า “มีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษารายหนึ่งในมูลหนี้เช็ค ได้ดำเนินคดีแพ่งกับลูกหนี้จนศาลมีคำพิพากษาตามยอมโดย

ลูกหนี้ยอมผ่อนชำระหนี้ตามเช็คเป็นรายงวด ซึ่งลูกหนี้ก็ผ่อนชำระเรื่อยมา ดังนั้นเจ้าหนี้จึงไม่ได้ติดตามประกาศคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดเพราะเห็นว่าน่าจะได้รับการชำระหนี้ครบถ้วนตามคำพิพากษตามยอม จนกระทั่งเจ้าหนี้มาทราบภายหลังว่าลูกหนี้ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดมา ได้ระยะหนึ่งจนล่วงเลยกำหนดระยะเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้ ทำให้เจ้าหนี้รายนี้มายื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทัน อีกทั้งหนี้ที่เจ้าหนี้รายนี้ได้รับชำระมาก็ต้องคืนเข้าสู่กองทุนสินของลูกหนี้ในคดีล้มละลายเนื่องจากเป็นทรัพย์สินที่ลูกหนี้จำหน่ายจ่ายโอนขณะถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด”

เมื่อพิจารณาจากกฎหมายล้มละลายฉบับเดิมที่วางหลักเป็นเด็ดขาดว่า เจ้าหนี้คนใดหากไม่มายื่นคำขอรับชำระหนี้ตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด คือ ภายในกำหนดเวลาสองเดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดย่อมสิ้นสิทธิยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย และมีผลทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ที่เจ้าหนี้มายื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทันภายในกำหนดระยะเวลา หรือไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้เลย ซึ่งมีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2554 วินิจฉัยว่า เมื่อเจ้าหนี้มายื่นคำร้องต่อศาลขอขยายระยะเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้ โดยอ้างว่าเจ้าหนี้ประกอบอาชีพค้าขาย ไม่ได้ประกอบวิชาชีพกฎหมาย ไม่ได้ติดตามประกาศโฆษณาพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด กรณีดังกล่าวถือไม่ได้ว่าเป็นพฤติการณ์พิเศษ ซึ่งจากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวศาลฎีกาตัดสินโดยนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 23 มาปรับใช้โดยอนุโลมในการพิจารณาว่าควรให้เจ้าหนี้ได้รับอนุญาตให้ขยายระยะเวลาการยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้หรือไม่เนื่องจากกฎหมายล้มละลายมิได้มีบทบัญญัติไว้โดยเฉพาะ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าต้นเหตุของปัญหาดังกล่าวมาจากการที่เจ้าหนี้ซึ่งสุจริตไม่ทราบเกี่ยวกับข้อมูลการประกาศโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้ รวมไปถึงกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย เนื่องจากเจ้าหนี้ซึ่งสุจริต หากเป็นบุคคลธรรมดา ไม่มีความรู้หรือเกี่ยวข้องทางด้านกฎหมาย หรือการเงินโดยตรงแล้วแทบจะไม่มีรู้จักคำว่าพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด ความสำคัญของราชกิจจานุเบกษา การยื่นคำขอรับชำระหนี้ กฎหมายล้มละลาย นอกจากนี้หนังสือพิมพ์สายกลาง แนวหน้า ที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ลงประกาศก็แทบไม่เคยเห็น และเจ้าหนี้ก็ไม่มีหน้าที่ต้องตรวจสอบความเคลื่อนไหว ข้อมูลคดีความของลูกหนี้เป็นรายเดือน ในทางตรงกันข้ามหากลูกหนี้มีความสุจริตใจต้องการหลุดพ้นจากหนี้สินทั้งปวงเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ก็ควรที่จะต้องแจ้งรายชื่อเจ้าหนี้และรายละเอียดแห่งหนี้สินต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้ครบถ้วนชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าการประกาศโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดลงราชกิจจานุเบกษา และหนังสือพิมพ์รายวันยังไม่มีเพียงพอที่จะให้เจ้าหนี้ซึ่งสุจริตทราบได้ กฎหมายล้มละลายควรต้องบัญญัติให้มีการลงประกาศคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดในหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลาย

ไม่น้อยกว่า 2 ฉบับ สื่อสังคมออนไลน์ และส่งคำสั่งดังกล่าวพร้อมรายละเอียดขั้นตอนการยื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายอย่างชัดเจนว่าให้มายื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ต่อใคร ที่ไหน อย่างไร และผลของการไม่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ ไปยังภูมิลำเนาของเจ้าหนี้โดยตรง ซึ่งถ้าหากไม่มีการแก้ไขปัญหาให้เจ้าหนี้ซึ่งสุจริตได้มีโอกาสรับทราบข้อมูลการถูกพิทักษ์ทรัพย์อย่างมีประสิทธิภาพ และเพียงพอแล้ว แม้กฎหมายล้มละลายจะบัญญัติระยะเวลาให้เจ้าหนี้มายื่นคำขอรับชำระหนี้ยาวนานเท่าใด หากเจ้าหนี้ไม่ทราบคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้วยอมทำให้เจ้าหนี้ไม่อาจได้รับชำระหนี้ได้อยู่แน่นอนเอง เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับแนวคิดและหลักกฎหมายของกฎหมายต้นแบบเกี่ยวกับการล้มละลายข้ามพรมแดนของกรรมาธิการกฎหมายการค้าระหว่างประเทศแห่งสหประชาชาติ (UNCITRAL) (Model Law on Cross Border Insolvency) และกฎหมายต่างประเทศแล้วมีรายละเอียดดังนี้

UNCITRAL มีแนวคิดว่าการบอกกล่าวเรื่องคำร้องขอและการเริ่มกระบวนการล้มละลายนั้นเป็นส่วนสำคัญของวัตถุประสงค์หลักหลายประการของกฎเกณฑ์การล้มละลาย เพราะการให้เจ้าหนี้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการล้มละลายนั้นก็เพื่อทำให้เกิดความสะดวกต่อเจ้าหนี้ ทำให้มีความมั่นใจในสิทธิของเจ้าหนี้ในการเข้าถึงข้อมูลในกระบวนการล้มละลาย เพื่อประกันความโปร่งใสของกระบวนการพิจารณา และเพื่อประกันว่าทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจะได้รับทราบเรื่องอย่างเท่าเทียมกัน ส่วนการที่กฎหมายล้มละลายต้องบัญญัติเกี่ยวกับการขอรับชำระหนี้โดยเจ้าหนี้นั้นก็เพื่อประโยชน์ในการกำหนดหนี้ที่สามารถหรือจำต้องยื่นขอรับชำระและการปฏิบัติต่อเจ้าหนี้ รวมไปถึงให้เจ้าหนี้สามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้จากกองทรัพย์สินในคดีล้มละลาย และเพื่อกำหนดกลไกในการรับรองและยอมรับหนี้ที่ขอรับชำระส่วนการที่กฎหมายกำหนดระยะเวลาการยื่นคำขอรับชำระหนี้ขึ้นเพื่อให้มั่นใจได้ว่าจะได้มีการขอรับชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้และกระบวนการล้มละลายจะมีได้ดำเนินไปอย่างเชื่องช้าโดยไม่จำเป็น ดังนั้น UNCITRAL จึงมีความเห็นว่ากฎหมายล้มละลายควรจะกำหนดให้เจ้าหนี้ผู้ซึ่งประสงค์จะเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณาจะต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ โดยควรระบุมูลหนี้และจำนวนหนี้ และควรลดขั้นตอนปฏิบัติให้เหลือน้อยที่สุด รวมไปถึงควรอนุญาตให้มีการยื่นคำขอรับชำระหนี้โดยใช้วิธีการต่างๆ รวมทั้งทางไปรษณีย์และทางอิเล็กทรอนิกส์ (electronic mean)

ประเทศอังกฤษ วางหลักไว้ว่าในการจัดการประชุมเจ้าหนี้ขึ้นให้ส่งหนังสือแจ้งเจ้าหนี้ทุกคนที่ปรากฏในบัญชีรายชื่อเจ้าหนี้ทางไปรษณีย์ก่อนวันประชุมเจ้าหนี้ไม่น้อยกว่า 7 วัน และลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา และประกาศในหนังสือพิมพ์ที่แพร่หลาย (Gazette) แต่ถ้ากระบวนการล้มละลายเกิดขึ้นในพื้นที่สกอตแลนด์ จะต้องประกาศเพิ่มลงในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

อีก 2 ฉบับ โดยประเทศอังกฤษมีแนวคิดที่ว่าวิธีการเหล่านี้เป็นวิธีที่สามารถทำให้เจ้าหนี้ส่วนใหญ่ได้ทราบถึงกำหนดเวลายื่นคำขอพิสูจนหนี้ได้อย่างทั่วถึง และเป็นวิธีการที่ทำให้เจ้าหนี้ทั้งหมดได้รับความเป็นธรรมในการยื่นคำขอพิสูจนหนี้ รวมทั้งเป็นวิธีการป้องกันมิให้เจ้าหนี้ทั้งหลายได้เปรียบเสียเปรียบซึ่งกันและกันในการยื่นคำขอพิสูจนหนี้

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้วางหลักไว้ว่า ลูกหนี้จะต้องแสดงรายชื่อเจ้าหนี้และมูลหนี้พร้อมแสดงรายการทรัพย์สินที่ลูกหนี้มีอยู่ (ซึ่งจะระบุว่าทรัพย์สินประเภทใดเป็นทรัพย์สินที่ได้รับยกเว้นไม่ตกอยู่ภายใต้การบังคับคดี) เข้ามาด้วย รวมทั้งชี้แจงรายละเอียดฐานะทางการเงินมาด้วย (จำนวนรายได้ประจำพร้อมระบุแหล่งที่มา) และต้องส่งตารางรายชื่อและที่อยู่ของเจ้าหนี้ลงในแบบฟอร์มราชการหมายเลข 6 รายชื่อเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิเรียกร้องจะถูกลงในบัญชีรายชื่อเจ้าหนี้โดยลูกหนี้ ทั้งนี้เจ้าหนี้ควรได้รับเอกสารแจ้งการเริ่มคดีล้มละลาย วันที่ประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก ตามกฎหมาย ล่วงหน้าก่อนการล้มละลายโดยเจ้าหนี้ที่ศาลตั้งแต่ชื่ออ้างซึ่งเป็นพยานหลักฐานสำหรับการจัดสรรทรัพย์สินในคดีล้มละลาย, การพิสูจนหนี้

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้วางหลักไว้ว่า เมื่อลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว จะต้องประกาศคำสั่งให้เจ้าหนี้ทราบใน BODACC ซึ่งเปรียบเทียบกับประกาศราชกิจจานุเบกษาของประเทศไทย และลูกหนี้มีหน้าที่ต้องยื่นบัญชีรายชื่อเจ้าหนี้ทั้งหลายของตนที่ตนรับรอง พร้อมทั้งจำนวนหนี้ต่อตัวแทนเจ้าหนี้ด้วยซึ่งจะทำให้การตรวจสอบหนี้ของเจ้าหนี้ทั้งหลายเป็นไปด้วยความสะดวกยิ่งขึ้น โดยเจ้าหนี้ที่มีประกันนั้นมีบทบัญญัติพิเศษสำหรับเจ้าหนี้มีประกันที่มีการจดทะเบียนว่าเจ้าหนี้มีประกันเหล่านี้จะถูกแจ้งถึงกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายอย่างชัดเจน นอกจากนี้เจ้าหนี้ที่มีสัญญาที่มีการจดทะเบียนจะถูกแจ้งถึงกระบวนการล้มละลายด้วย เช่น เจ้าหนี้ตามสัญญาเช่าซื้อ

จากแนวคิดและข้อเสนอแนะของ UNCITRAL และกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐฝรั่งเศส จะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศได้ให้ความสำคัญกับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการล้มละลายของลูกหนี้ให้กับเจ้าหนี้ทั้งหลายทราบเป็นอย่างมาก โดยทุกประเทศได้วางหลักให้ต้องมีประกาศเกี่ยวกับกระบวนการล้มละลายของลูกหนี้เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยที่มีการประกาศคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดในราชกิจจานุเบกษา และหนังสือพิมพ์ที่ไม่ได้บังคับว่าจะต้องแพร่หลายหรือไม่เพียง 1 ฉบับ ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าการแจ้งข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีดังกล่าวยังไม่มีความเพียงพอ เนื่องจากในสภาพความเป็นจริงสังคมออนไลน์พัฒนาไปอย่างรวดเร็วจนทำให้คนอ่านหนังสือพิมพ์ที่เป็นแผ่นกระดาษน้อยลงเพราะกว่าจะได้อ่านหนังสือพิมพ์มักจะได้อ่านข่าวที่สำคัญๆ ที่น่าสนใจจากสื่อออนไลน์เสียก่อน ยิ่งทำให้มี

เจ้าหนี้ก็เป็นจำนวนมากที่ไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์ หรือราชกิจจานุเบกษา ซึ่งการที่กฎหมายไทยบัญญัติไว้ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่ทำได้เพียงเท่านี้ นั่นเนื่องมาจากมิ่งบประมาณที่จำกัด โดยค่าใช้จ่ายที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นำไปดำเนินการประกาศลงหนังสือพิมพ์นั้นได้มาจากเงินที่เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์นำมาวางไว้จำนวนเพียงห้าพันบาท ตามมาตรา 11¹ รวมกับค่าขึ้นศาลสำหรับคำฟ้องหรือคำร้องขอให้ล้มละลายเพียงห้าร้อยบาท และค่ายื่นคำขอรับชำระหนี้รายละเอียดสองร้อยบาท เว้นแต่เป็นคำขอของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือเจ้าหนี้ที่ขอรับชำระหนี้ไม่เกินห้าหมื่นบาท² ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นจำนวนค่าใช้จ่ายที่น้อยเกินไปไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจสังคมในปัจจุบัน กล่าวคือ บทบัญญัติตามมาตรา 11 ดังกล่าว ได้มีการแก้ไขครั้งสุดท้ายเมื่อปี 2542 ซึ่งในขณะนั้นค่าใช้จ่ายในการลงประกาศหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นสื่อภาคเอกชนยังไม่สูงเท่ากับยุคสมัยนี้ และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับตาราง 1 ท้ายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ที่วางหลักไว้ว่าในคดีที่มีคำขอปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ให้คิดค่าขึ้นศาลตามทุนทรัพย์ โดยหากเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าสิบล้านบาท เสียค่าขึ้นศาลในอัตราร้อยละสองแต่ไม่เกินสองแสนบาท ส่วนที่เกินห้าสิบล้านบาทขึ้นไปคิดค่าขึ้นศาลในอัตราร้อยละ 0.1 ดังนั้นหากเจ้าหนี้จะไม่นำหนี้ที่มีทุนทรัพย์ 1 ล้านบาทไปฟ้องเป็นคดีล้มละลาย กลับนำมาฟ้องเป็นคดีแพ่งสามัญ ก็จะต้องเสียค่าขึ้นศาลตามทุนทรัพย์เป็นจำนวนเงินถึง 2 หมื่นบาท ทั้งนี้ยังไม่รวมถึงค่านำหมายเพื่อจัดส่งคำคู่ความและเอกสารต่างๆ ให้กับคู่ความ ค่าใช้จ่ายในการบังคับคดีซึ่งโจทก์จะต้องเป็นผู้ชำระทั้งสิ้น เมื่อพิจารณาจากกฎหมายต่างประเทศ ผู้วิจัยมีความเห็นด้วยกับกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ว่าต้องให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้ส่งรายละเอียดการถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดพร้อมวิธีการ และกำหนดระยะเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้เป็นรายบุคคล ตามที่อยู่หรือภูมิลำเนาที่ลูกหนี้ได้แจ้งไว้ เพราะค่าใช้จ่ายในการจัดส่งเอกสารทางไปรษณีย์ซึ่งเป็นหน่วยงานของทางราชการนั้นมีความเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก ซึ่งอาจมีคำถามตามมาว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะทราบชื่อ ที่อยู่ และรายละเอียดของเจ้าหนี้ทั้งหมดของลูกหนี้ได้อย่างไร ในกรณีนี้ผู้วิจัย

¹ พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 11 บัญญัติว่า “เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ต้องวางเงินประกัน ค่าใช้จ่ายต่อศาลเป็นจำนวนห้าพันบาท.....”

² พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 179 บัญญัติว่า “ค่าธรรมเนียมในคดีล้มละลายให้คิดในอัตราดังต่อไปนี้ (1) ค่าขึ้นศาลสำหรับคำฟ้องหรือคำร้องขอให้ล้มละลาย ห้าร้อยบาท (2) ค่ายื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายรายละเอียดสองร้อยบาท เว้นแต่เป็นคำขอของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือเจ้าหนี้ที่ขอรับชำระหนี้ไม่เกินห้าหมื่นบาท ”

มีความเห็นว่าหากลูกหนี้ต้องการหลุดพ้นจากหนี้สินทั้งปวงแล้วเริ่มต้นชีวิตใหม่ ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องแสดงความสุจริตใจโดยการแสดงรายละเอียดหนี้สิน ทรัพย์สิน รายชื่อ และที่อยู่ของเจ้าหนี้ โดยละเอียดที่สุด หากลูกหนี้ไม่แสดงรายละเอียดดังกล่าว ย่อมเป็นการที่ลูกหนี้ใช้สิทธิโดยไม่สุจริตทำให้เจ้าหนี้ซึ่งสุจริตได้รับความเสียหายอาจถึงขั้นไม่ได้รับชำระหนี้เลยลูกหนี้จึงไม่ควรได้รับประโยชน์จากกฎหมายล้มละลายในการหลุดพ้นจากหนี้สินแล้วเริ่มต้นชีวิตใหม่ และค่าใช้จ่ายที่เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ต้องนำมาวางตามมาตรา 11 ค่าขึ้นศาล ค่ายื่นคำขอรับชำระหนี้ ตามมาตรา 179(1)(2) นั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นจำนวนน้อยเกินไป ไม่เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยให้ให้เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ต้องชำระค่าขึ้นศาลตามจำนวนทุนทรัพย์ให้เหมือนคดีแพ่งสามัญคือในกรณีที่หนี้สินมีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าสิบล้านบาท เสียค่าขึ้นศาลในอัตราร้อยละสองแต่ไม่เกินสองแสนบาท ส่วนที่เกินห้าสิบล้านบาทขึ้นไปคิดค่าขึ้นศาลในอัตราร้อยละ 0.1 และมีการกำหนดค่าใช้จ่ายของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ลงในประกาศของกรมบังคับคดี เพื่อที่จำนวนเงินจะได้มีความยืดหยุ่น เหมาะสมกับสภาพสังคม และเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะได้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมในการแจ้งประกาศข้อมูลข่าวสารลงหนังสือพิมพ์ที่แพร่หลาย ลงสื่อออนไลน์ และส่งประกาศคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดให้กับเจ้าหนี้เป็นรายบุคคล อีกทั้งยังเป็นวิธีป้องกันอีกวิธีหนึ่งไม่ให้ลูกหนี้ร่วมกันสมคบกับเจ้าหนี้ยื่นฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายเพื่อให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินทั้งปวงหากเจ้าหนี้ยื่นฟ้องไม่ได้รับความเสียหายจริงๆ เพราะเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์จะต้องเสียค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น

เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 11 และมาตรา 179 (1)(2) ทำให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีล้มละลายมากขึ้นแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรมีการแก้ไขกฎหมายล้มละลายในประเด็นปัญหาเจ้าหนี้ไม่ทราบข้อมูลคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดของลูกหนี้โดยสุจริตด้วย โดยให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 28 เพิ่มช่องทางการรับทราบข้อมูลให้กับเจ้าหนี้โดยบัญญัติให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ต้องส่งคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดไปยังเจ้าหนี้ทุกคนเท่าที่ทราบ นอกจากนี้ยังต้องประกาศคำสั่งโฆษณาพิทักษ์ทรัพย์ลงในหนังสือพิมพ์รายวันที่แพร่หลายไม่น้อยกว่าหนึ่งฉบับ และให้ประกาศคำสั่งดังกล่าวลงในสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น เว็บไซต์ของกรมบังคับคดี ศาลล้มละลาย ศาลยุติธรรม เป็นต้น ไม่น้อยกว่า 3 เว็บไซต์

4.2 ปัญหาระยะเวลาการยื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ยืดหยุ่น

ก่อนที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติล้มละลายในเดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2558 เดิมมาตรา 91 ได้วางหลักให้เจ้าหนี้ซึ่งจะขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย จะเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์หรือไม่ก็ตาม ต้องยื่นคำขอต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในกำหนดเวลาสองเดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด แต่ถ้าเจ้าหนี้อยู่นอกราชอาณาจักร เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะขยายกำหนดเวลาให้อีกได้ไม่เกินสองเดือน ซึ่งจากหลักกฎหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่ามีปัญหาคืออยู่ที่ระยะเวลาการยื่นคำขอรับชำระหนี้มีความเคร่งครัดไม่มีความยืดหยุ่น แม้จะเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หากมายื่นคำขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายไม่ทันตามกำหนดระยะเวลา ก็ยอมไม่ได้รับชำระหนี้ มีผลให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้รายนั้น แม้เจ้าหนี้จะอ้างว่าประกอบกิจการค้าขายไม่ได้ประกอบวิชาชีพเกี่ยวกับกฎหมาย ไม่ได้ติดตามการโฆษณาราชการตามกฎหมายที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการประกาศโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด เหตุดังกล่าวก็ยังถือไม่ได้ว่าเป็นพฤติการณ์พิเศษอันศาลจะขยายกำหนดระยะเวลาการยื่นคำขอรับชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 448/2554 ซึ่งการวินิจฉัยดังกล่าวเป็นการนำมาตรา 23 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ในฐานกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง ซึ่งศาลฎีกาตีความคำว่าพฤติการณ์พิเศษไปตามหลักการตีความกฎหมายแพ่งที่มีความเคร่งครัดกว่ากฎหมายพาณิชย์ ดังนั้นการตีความดังกล่าวจึงไม่มีความยืดหยุ่น ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ประการหนึ่งของกฎหมายพาณิชย์ที่จะต้องตีความด้วยความยืดหยุ่น และกฎหมายล้มละลายก็เป็นกฎหมายพาณิชย์แขนงหนึ่งจึงต้องมีการตีความที่ยืดหยุ่นด้วย ต่อมาในเดือนสิงหาคม 2558 จึงได้มีการแก้ไขกฎหมายล้มละลายโดยการเพิ่มมาตรา 91/1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เจ้าหนี้ที่มายื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทันตามกำหนดระยะเวลา มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลว่าประสงค์จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ และแสดงถึงเหตุสุดวิสัยที่ตนไม่อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ทันภายในกำหนดระยะเวลา เมื่อศาลเห็นว่ากรณีเป็นเหตุสุดวิสัยและมีเหตุผลอันสมควรที่จะให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหนี้รายนั้นยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด จึงดูเหมือนว่ากฎหมายล้มละลายจะวางหลักแก้ไขผ่อนปรนให้เจ้าหนี้ซึ่งสุจริตมีโอกาสได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายมากยิ่งขึ้น แต่ในสภาพความเป็นจริงแล้วผู้เขียนยังไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขดังกล่าวเพราะการที่พระราชบัญญัติล้มละลาย มาตรา 91/1 ที่บัญญัติว่า “ถ้าเจ้าหนี้ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 91 วรรคหนึ่ง ให้เจ้าหนี้มีคำขอโดยทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาลว่าเจ้าหนี้ประสงค์จะยื่นคำขอรับชำระหนี้ และแสดง

ถึงเหตุสุดวิสัยที่ตนไม่อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ทันภายในกำหนดเวลา เมื่อศาลเห็นว่ากรณีเป็นเหตุสุดวิสัยและมีเหตุผลอันสมควรที่จะให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหนี้รายนั้นยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในระยะเวลาที่กำหนด...” ผู้เขียนมีความเห็นว่าการแก้ไขดังกล่าวยังมีปัญหาเรื่องการตีความคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ว่ามีความหมายอย่างไร ซึ่งพระราชบัญญัติล้มละลายฉบับปัจจุบันมิได้บัญญัติไว้ ดังนั้นหากมีคดีขึ้นสู่ศาล เป็นอำนาจของศาลในการใช้ดุลพินิจในการตีความคำว่าเหตุสุดวิสัย ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าศาลต้องนำความหมายของคำว่าเหตุสุดวิสัยตามมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาปรับใช้ในฐานะกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง แต่มาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นใช้ทั้งกับกฎหมายแพ่งซึ่งต้องตีความโดยเคร่งครัด กับกฎหมายพาณิชย์ซึ่งต้องตีความอย่างยืดหยุ่นมาปรับใช้ในฐานะที่เป็นกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งจึงอาจมีปัญหาในการตีความโดยเฉพาะกับผู้พิพากษาที่ตัดสินคดี ในกรณีนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่ากฎหมายล้มละลายควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยบัญญัติความหมายของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ให้ชัดเจน โดยระบุถึงตัวอย่างด้วยว่ากรณีใดบ้างที่ถือว่าเป็นเหตุสุดวิสัยโดยพิจารณาจากปัญหาในทางปฏิบัติ เช่น เจ้าหนี้สุจริตมายื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทันกำหนดระยะเวลาเพราะลูกหนี้ไม่ยื่นรายละเอียดชื่อที่อยู่ของเจ้าหนี้รายนั้นต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าหนี้ไม่ทราบประกาศคำสั่งพิทักษ์เด็ดขาดโดยสุจริต หรือเจ้าหนี้เจ็บป่วย เป็นต้น หรืออาจจะเป็นกรณีที่เจ้าหนี้มายื่นคำขอรับชำระหนี้ภายหลังจากพ้นกำหนดระยะเวลาเพียงไม่นาน อาจจะเป็นเพียงแค่วันหนึ่งหรือสองวัน ซึ่งหากตีความโดยใช้หลักการตีความกฎหมายพาณิชย์ย่อมต้องมีความยืดหยุ่นพอสมควร

สภาพปัญหาอีกประการหนึ่งคือ หลักการใหญ่ของพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2558 นั้นเพื่อเป็นการลดขั้นตอนกระบวนการพิจารณาคำขอรับชำระหนี้ โดยกำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาและมีคำสั่งเกี่ยวกับคำขอรับชำระหนี้ เพื่อให้การพิจารณาคำขอรับชำระหนี้มีความรวดเร็วยิ่งขึ้น และกำหนดให้เจ้าหนี้ที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาสองเดือนนับแต่วันโฆษณาคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดสามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัย ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าการที่กฎหมายบัญญัติให้เจ้าหนี้ต้องมายื่นคำร้องต่อศาลแสดงถึงเหตุสุดวิสัยที่ทำให้ตนยื่นคำขอรับชำระหนี้ทันกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายนั้นเป็นการเพิ่มขึ้นขั้นตอนทางกฎหมายโดยไม่จำเป็นทำให้กระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายล่าช้ายังไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการแก้ไขกฎหมายล้มละลาย เพราะเมื่อศาลสั่งเป็นประการใดแล้วคำสั่งของศาลย่อมต้องย้อนกลับมาที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อยู่แน่นอน ดังนั้นการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 91/1 จึงไม่มีความสอดคล้องกับหลักการใหญ่

กล่าวคือ ตามพระราชบัญญัติล้มละลายมาตรา 106 แก้ไขใหม่บัญญัติไว้ว่า “คำขอรับชำระหนี้ รายใด ถ้าลูกหนี้ เจ้าหนี้ หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ได้แย้ง ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ผู้มีอำนาจเป็นผู้พิจารณาสั่งอนุญาตให้ได้รับชำระหนี้ได้ เว้นแต่มีเหตุอันสมควรสั่งเป็นอย่างอื่น

คำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้รายใด ถ้ามีผู้โต้แย้ง ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์สอบสวนแล้วมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

- (1) ให้ยกคำขอรับชำระหนี้
- (2) อนุญาตให้ได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน
- (3) อนุญาตให้ได้รับชำระหนี้บางส่วน

การคัดค้านคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ผู้มีส่วนได้เสียอาจยื่นคำร้องคัดค้านต่อศาลได้ภายในกำหนดสิบสี่วันนับแต่วันที่ทราบคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์

การพิจารณาและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคัดค้านตามวรรคสาม ให้ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนคำขอรับชำระหนี้มาตรวจและสั่งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทำคำชี้แจงในเรื่องที่เป็นปัญหาตามที่เห็นสมควรได้ หากศาลเห็นสมควรไต่สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติม ก็ให้ดำเนินการไต่สวนโดยเร็วเท่าที่จำเป็น”

จากมาตราดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจสั่งให้ยกคำขอรับชำระหนี้ หรืออนุญาตให้ได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน หรือได้รับชำระหนี้บางส่วน ดังนั้นหากกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยมีการบัญญัติให้เจ้าหนี้ที่มายื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทันสามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยแสดงถึงเหตุสุดวิสัย เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไต่สวนแล้วเห็นควรสั่งเป็นประการใดก็ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจให้ดุลพินิจสั่งคำขอรับชำระหนี้ที่นั่นได้เลยจะเป็นการดำเนินขั้นตอนตามกฎหมายล้มละลายที่กระชับ รวดเร็วกว่า และหากเจ้าหนี้ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อย่างไร เจ้าหนี้หรือผู้มีส่วนได้เสียยังมีสิทธิยื่นคำคัดค้านต่อศาลได้ตามมาตรา 106 วรรคสามอยู่แล้ว

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับแนวทางร่างกฎหมายล้มละลายของ UNCITRAL และกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับระยะเวลาการยื่นคำขอรับชำระหนี้แล้วปรากฏว่า

UNCITRAL ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า กฎหมายล้มละลายควรกำหนดระยะเวลาที่จะต้องยื่นขอรับชำระหนี้ภายหลังวันเริ่มกระบวนการทางกฎหมาย ระยะเวลาดังกล่าวควรจะเพียงพอให้เจ้าหนี้ยื่นขอรับชำระหนี้ได้ ในกรณีที่กระบวนการพิจารณาเกี่ยวข้องกับเจ้าหนี้ต่างประเทศ อาจต้องกำหนดระยะเวลาที่ยาวกว่าเพื่ออำนวยความสะดวกในการยื่นขอรับชำระหนี้

ประเทศอังกฤษ วางหลักว่า กฎหมายมิได้กำหนดระยะเวลาให้เจ้าหนี้ต้องยื่นคำขอพิสูจนหนี้ไว้แน่นอนตายตัวเพื่อให้ผู้จัดการทรัพย์สินมีดุลพินิจในการกำหนดเวลาให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอพิสูจนหนี้ได้ตามความจำเป็นและตามความเหมาะสมของแต่ละคดี กล่าวคือ ในกรณีที่มีเจ้าหนี้จำนวนมากราย ผู้จัดการทรัพย์สินอาจกำหนดเวลาตามสมควรเพื่อให้เจ้าหนี้ทั้งหลายสามารถยื่นคำขอพิสูจนหนี้ได้ทันเวลา แต่ถ้ากรณีที่มีเจ้าหนี้จำนวนน้อยราย ผู้จัดการทรัพย์สินก็อาจกำหนดเวลาให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอพิสูจนหนี้ในเวลาอันสั้น เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคำขอพิสูจนหนี้มีความกระชับยิ่งขึ้น จากบทบัญญัติดังกล่าวทำให้กำหนดเวลายื่นคำขอพิสูจนหนี้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับความจำเป็นของแต่ละคดี และทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และผู้จัดการทรัพย์สินเกิดความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น

ประเทศสหรัฐอเมริกา วางหลักว่า เจ้าหนี้ที่มีได้ยื่นขอรับชำระหนี้เข้ามาในกำหนดเวลา ก็ยังอาจมีสิทธิได้รับชำระหนี้ในคดีได้ หากได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ก่อนจะมีการแบ่งทรัพย์สินให้เจ้าหนี้ทุกรายจนแล้วเสร็จ โดยอาจได้รับชำระหนี้ในลำดับหลังเจ้าหนี้อื่น ทั้งนี้แล้วแต่เงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด คือ กรณีหนี้ที่มีบุริมสิทธิได้รับชำระหนี้ก่อนในคดีล้มละลายนั้น ถึงแม้เจ้าหนี้จะยื่นขอรับชำระหนี้ล่าช้า แต่หากยื่นภายใน 10 วันนับแต่ผู้ชำระกิจการและทรัพย์สินส่งแจ้งเอกสารสรุปยอดรายงานการจัดการทรัพย์สินฉบับสุดท้ายให้เจ้าหนี้ทราบ หรือนับแต่วันที่ผู้ชำระกิจการและทรัพย์สินเริ่มแบ่งทรัพย์สินครั้งสุดท้าย แล้วแต่วันใดจะเกิดก่อนย่อมมีสิทธิรับชำระหนี้ในลำดับหลังหนี้บุริมสิทธิในคดีล้มละลายซึ่งได้ยื่นขอรับชำระหนี้ในกำหนด แต่ในลำดับก่อนหน้าไม่มีประกันอื่นที่ไม่มีบุริมสิทธิ กรณีหนี้ไม่มีประกันที่ยื่นขอรับชำระหนี้ล่าช้าเพราะเจ้าหนี้ไม่ทราบประกาศกำหนดระยะเวลาการยื่นคำขอรับชำระหนี้หรือข้อเท็จจริงในคดี และยื่นมาทันเวลาที่คดียังมีทรัพย์สินพอชำระหนี้เจ้าหนี้รายนั้นย่อมมีสิทธิได้รับชำระหนี้หลังเจ้าหนี้ไม่มีประกันรายอื่นที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในกำหนดแต่อยู่ในลำดับก่อนเจ้าหนี้ที่ไม่มีประกันที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ล่าช้าโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้อง

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส วางหลักให้ยื่นคำร้องขอไปยังผู้พิพากษาซึ่งศาลอาจมีมาตรการบรรเทาการยื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทัน โดยคำขอเช่นว่านี้ต้องกระทำภายใน 6 เดือนนับแต่วันประกาศลงใน BODACC และถ้าเป็นเจ้าหนี้ที่มีประกัน ระยะเวลา 6 เดือนจะเริ่มนับตั้งแต่วันที่ได้รับแจ้ง กำหนดระยะเวลา 6 เดือนจะขยายเป็น 1 ปี ถ้าเจ้าหนี้ไม่สามารถทราบถึงความมีอยู่แห่งหนี้ในระยะเวลา 6 เดือน โดยเหตุผลที่เจ้าหนี้ยื่นคำร้องต่อศาลกรณียื่นคำร้องขอรับชำระหนี้ไม่ทันเพื่อให้ได้รับการชำระหนี้คือแสดงหลักฐานว่าลูกหนี้ละเลยไม่เปิดเผยรายชื่อเจ้าหนี้ในรายการเจ้าหนี้

จากแนวทางร่างกฎหมายล้มละลายของ UNCITRAL กฎหมายล้มละลายต่างประเทศในเรื่องการยื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทันตามกำหนดระยะเวลาของเจ้าหนี้ซึ่งสุจริตนั้นจะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศมีความยืดหยุ่นให้เจ้าหนี้ซึ่งสุจริตยังมีโอกาสได้รับชำระหนี้ โดยกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษมีข้อดีคือผู้ว่าคดีจะพิจารณาระยะเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้ไปตามขนาดและความสำคัญของคดีทำให้ระยะเวลาที่มีความยืดหยุ่น แต่กระนั้นก็ตามหากกฎหมายไทยมีการแก้ไขตามนี้จะมีข้อเสียคือหากเป็นคดีที่เจ้าหนี้ฟ้องด้วยทุนทรัพย์ไม่มากย่อมถือเป็นคดีที่เล็กน้อยระยะเวลาการยื่นคำขอรับชำระหนี้ย่อมสั้นลง และยังไม่มีการแก้ไขเรื่องการส่งประกาศคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดให้กับเจ้าหนี้เป็นรายบุคคล เจ้าหนี้รายย่อยผู้สุจริตอาจไม่ได้รับประโยชน์จากการแก้ไขกฎหมายเช่นนี้ ในส่วนกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกาแม้จะเปิดโอกาสให้เจ้าหนี้สุจริตที่มายื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทันตามกำหนดระยะเวลาได้รับชำระหนี้ต่อจากเจ้าหนี้ที่มายื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ทัน แต่ในสภาพความเป็นจริงลูกหนี้ผู้เป็นบุคคลล้มละลายมักไม่มีทรัพย์สินเหลือเพียงพอที่จะแบ่งชำระให้กับบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายอยู่แล้ว ดังนั้นจึงเป็นไปได้ยากที่จะมีทรัพย์สินเหลือพอที่จะแบ่งชำระให้กับเจ้าหนี้ที่มายื่นคำขอรับชำระหนี้ได้

ดังนั้นในความเห็นของผู้วิจัย เมื่อพิจารณาถึงพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2558 แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมเรื่องระยะเวลาการยื่นคำขอรับชำระหนี้ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นโดยเพิ่มมาตรา 91/1 ซึ่งวางหลักให้เจ้าหนี้มีสิทธิยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ช้ากว่าระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหลักกฎหมายดังกล่าวนั้นยังคงขาดสภาพบังคับใช้

4.3 ปัญหาลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามหน้าที่เมื่อถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด

จากการศึกษากระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายทั้งหมดพบว่า เมื่อลูกหนี้ถูกฟ้องเป็นคดีล้มละลายแล้ว ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องมาสาบานตัวและยื่นคำชี้แจงตามแบบพิมพ์เกี่ยวกับหุ้นส่วนต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ลูกหนี้ได้ทราบคำสั่งนั้น และภายใน 7 วันนับแต่เวลาที่ลูกหนี้ได้ทราบคำสั่งนั้น ลูกหนี้ต้องไปสาบานตัวต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับกิจการ และทรัพย์สินของลูกหนี้ แสดงเหตุผลที่ทำให้มีหนี้สินพันตัวทรัพย์สิน หนี้สิน ชื่อ ที่อยู่ของเจ้าหนี้ เป็นต้น ทั้งนี้ตามมาตรา 30 แต่จากการที่ผู้เขียนได้ค้นคว้าหาข้อมูลพบว่ายังมีสภาพปัญหาคือ ลูกหนี้ละเลยเพิกเฉยไม่มารายงานตัวต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือมารายงานตัวแต่แจ้งบัญชีทรัพย์สินหนี้สิน รวมถึงรายชื่อที่อยู่เจ้าหนี้ไม่ละเอียดครบถ้วน แต่เดิมมีบทลงโทษทางอาญาต่อลูกหนี้ในกรณีดังกล่าวตั้งแต่ปรับไม่เกินหนึ่งร้อยบาท

หรือจำคุกไม่เกินสองเดือนหรือทั้งปรับทั้งจำ ไปจนถึงปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทหรือจำคุกไม่เกินสองปีหรือทั้งปรับทั้งจำ ซึ่งจะเห็นได้ว่าโทษปรับมีอัตราที่น้อยมาก ต่อมาในเดือนสิงหาคม 2558 ได้มีการแก้ไขบทลงโทษทางอาญานั้นมีอัตราโทษตั้งแต่ปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาทหรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปีหรือทั้งปรับทั้งจำ ไปจนถึงปรับไม่เกินสองแสนบาทหรือจำคุกไม่เกินสองปีหรือทั้งปรับทั้งจำ ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าแม้กฎหมายล้มละลายของประเทศไทยจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยเพิ่มบทลงโทษลูกหนี้ทั้งทางอาญาและทางแพ่ง ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ลูกหนี้ละลายไม่ส่งมอบทรัพย์สินปกปิดข้อมูลและเอกสารก็ดี แจ้งข้อมูลอันเป็นเท็จก็ดี ปกปิดทรัพย์สินหรือหนีสินก็ดี หลีกเลียงหมายศาล การสอบสวน และการไต่สวนก็ดี และบุคคลล้มละลายที่กระทำผิดทางอาญาดังกล่าวจะถือว่าเป็นบุคคลล้มละลายทุจริตซึ่งจะได้รับการปลดจากล้มละลายช้ากว่าลูกหนี้ซึ่งสุจริตแต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติที่ให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามมาตรา 30 และโทษที่ลูกหนี้ได้รับหากฝ่าฝืนยังขาดสภาพการบังคับใช้ กล่าวคือ แม้ตามกฎหมายล้มละลายได้วางหลักให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นพนักงานสอบสวนในคดีอาญาที่เกี่ยวกับกฎหมายล้มละลายตามมาตรา 160 แต่ในทางปฏิบัติเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่เพียงไปดำเนินการร้องขอให้พนักงานสอบสวนออกหมายจับลูกหนี้รายที่ฝ่าฝืน จากการที่ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากกรมบังคับคดีพบว่าระเบียบกระทรวงยุติธรรมได้วางหลักให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการเกี่ยวกับคดีอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลายโดยการไปร้องขอต่อพนักงานสอบสวนเพื่อออกหมายจับลูกหนี้ ปัญหาที่พบคือไม่สามารถตามจับกุมตัวลูกหนี้ได้ ทั้งนี้มาจากหลายสาเหตุ เช่น ลูกหนี้อย่างภูมิลำเนา พนักงานสอบสวนมีไม่เพียงพอและเห็นว่าคดีล้มละลายมีอัตราโทษเล็กน้อยจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญจึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไม่ค่อยมีคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายขึ้นสู่ศาล จากการตรวจสอบสถิติการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายพบว่าในทางปฏิบัติมีการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลายเฉลี่ยปีละไม่เกิน 20 คดี เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนคดีล้มละลายในแต่ละปีถือเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก

สถิติแสดงจำนวนคดีและทุนทรัพย์ที่ฟ้องร้องในศาลล้มละลายกลาง

ตั้งแต่วันที่ 18 มิถุนายน 2542 ถึง 31 ตุลาคม 2558³

เดือน/ปี	คดีล้มละลาย	
	จำนวนคดี	จำนวนทุนทรัพย์
มิ.ย.42 - ธ.ค.42	416	10,148,739,788.92
ม.ค.43 - ธ.ค.43	994	129,104,157,666.94
ม.ค.44 - ธ.ค.44	1,573	628,270,469,462.40
ม.ค.45 - ธ.ค.45	1,906	688,251,051,355.20
ม.ค.46 - ธ.ค.46	3,378	94,197,718,179.14
ม.ค.47 - ธ.ค.47	5,683	77,440,989,718.91
ม.ค.48 - ธ.ค.48	8,021	408,754,281,735.14
ม.ค.49 - ธ.ค.49	13,244	174,121,583,157.01
ม.ค.50 - ธ.ค.50	15,380	187,249,208,772.00
ม.ค.51 - ธ.ค.51	16,770	257,650,023,650.33
ม.ค.52 - ธ.ค.52	18,525	388,620,032,442.68
ม.ค.53 - ธ.ค.53	14,256	387,754,229,760.00
ม.ค.54 - ธ.ค.54	9,408	362,825,551,604.05
ม.ค.55 - ธ.ค.55	6,312	174,443,315,011.48
ม.ค.56 - ธ.ค.56	4,264	289,208,428,180.50
ม.ค.57 - ธ.ค.57	3,746	92,870,437,387.65
ม.ค.58 - ต.ค.58	3,107	87,719,187,338.19
รวม	126,983	3,901,360,538,595.01

³ สถิติแสดงจำนวนคดีและทุนทรัพย์ที่ฟ้องร้องในศาลล้มละลายกลาง. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก

<http://cbc.coj.go.th/userfiles/file/PDF/102558-3.pdf>. [2558, 24 พฤศจิกายน]

**สถิติคดีอาญาที่อยู่ระหว่างการพิจารณาและคดีเสร็จไป ของศาลล้มละลายกลาง
ตั้งแต่วันที่ 28 พฤษภาคม 2549 ถึง 31 ตุลาคม 2558⁴**

ปี	คดีค้างมา			คดีรับใหม่			คดีเสร็จไป		คดีค้าง		
	จำนวนคดี	รวม	ร้อยละ	จำนวนคดี	รวม	ร้อยละ	จำนวนคดี	รวม	ร้อยละ	จำนวนคดี	ร้อยละ
2549	-	-	-	5	5	100.00	5	5	100.00	-	-
2550	-	-	-	10	10	100.00	4	4	40.00	6	60.00
2551	7	7	-	5	5	41.67	2	2	16.67	10	83.33
2552	10	10	-	19	19	62.52	11	11	37.93	18	62.07
2553	18	18	-	18	18	50.00	19	19	52.78	17	47.22
2554	17	17	-	73	73	81.11	71	71	78.89	19	21.11
2555	19	19	-	12	12	38.71	15	15	48.39	16	51.61
2556	16	16	-	19	19	54.29	10	10	28.57	25	71.43
2557	24	24	-	12	12	33.33	12	12	33.33	24	66.67
2558	24	24		11	11	31.43	21	21	60.00	14	40.00
รวมคดีตั้งแต่ปี 2549 ถึงปัจจุบัน				184	184	100.00	170	170	92.39	14	7.61

กรณีดังกล่าวหากพนักงานสอบสวนไม่ดำเนินการติดตามจับกุมลูกหนี้มาดำเนินคดีจะทำให้การกระทำความผิดของลูกหนี้ในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติล้มละลายไม่ได้รับการพิสูจน์ และไม่มีคำพิพากษาจากศาลแสดงว่าลูกหนี้ผู้นั้นกระทำความผิดอาญา ผลคือลูกหนี้ยังไม่ถือว่าเป็นบุคคลล้มละลายผู้ทุจริต

จากการวิเคราะห์กฎหมายล้มละลายประเทศไทยพบว่าเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ลูกหนี้ไม่ให้ความร่วมมือในคดีล้มละลายเพราะการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายของประเทศไทย

⁴ สถิติคดีอาญาที่อยู่ระหว่างการพิจารณาและคดีเสร็จไปของศาลล้มละลายกลาง. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก <http://cbc.coj.go.th/userfiles/file/PDF/102558-3.pdf>. [2558, 24 พฤศจิกายน].

ทำได้โดยเจ้าหนี้เป็นผู้ยื่นคำฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายเท่านั้น (คือการล้มละลายโดยไม่สมัครใจ) ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้ลูกหนี้ยื่นคำร้องขอให้ตนเองเป็นบุคคลล้มละลายได้ (ล้มละลายโดยสมัครใจ) อีกทั้งการปลดจากล้มละลายในประเทศไทยเต็มไปด้วยขั้นตอนที่ละเอียดยุ่งยากซับซ้อน และใช้ระยะเวลายาวนานเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งการปลดจากล้มละลายตามกฎหมายไทยมีได้ 2 กรณีคือการปลดจากล้มละลายโดยคำสั่งศาล โดยบุคคลล้มละลายต้องยื่นคำร้องต่อศาลตามมาตรา 68 จากนั้นศาลพิจารณาเงื่อนไขตามมาตรา 71 ว่าได้มีการแบ่งทรัพย์สินชำระให้แก่เจ้าหนี้ที่ได้ขอรับชำระหนี้ไว้แล้วไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบ และต้องไม่เป็นบุคคลล้มละลายทุจริต กรณีหนึ่ง กับอีกกรณีคือการปลดจากล้มละลายโดยผลของกฎหมายเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาสามปีนับแต่วันที่ศาลได้พิพากษาให้ล้มละลาย อย่างไรก็ตามระยะเวลาการปลดจากล้มละลายอาจขยายได้ถึง 5 ปีหากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ยื่นคำขอต่อศาลให้หยุดนับระยะเวลาตามมาตรา 81/2 และเมื่อศาลได้สวนตามมาตรา 81/3 แล้วเห็นว่าบุคคลล้มละลายไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการรวบรวมทรัพย์สินโดยไม่มีเหตุอันควร เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายล้มละลายของต่างประเทศแล้วพบว่าระยะเวลาการปลดจากล้มละลายของประเทศไทยมีระยะเวลายาวนานกว่าและยังขาดแรงจูงใจให้ลูกหนี้ปฏิบัติหน้าที่ของตนตามกฎหมายล้มละลาย กล่าวคือ

UNCITRAL ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการเป็นบุคคลล้มละลายลูกหนี้นี้อาจได้รับการปลดปล่อยหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้มิได้กระทำการโดยฉ้อฉลและร่วมมือกับผู้แทนในคดีล้มละลายในการชำระหนี้ภายใต้กฎหมายล้มละลาย

ประเทศอังกฤษ วางหลักว่าหากเป็นกรณีปลดจากล้มละลายโดยอัตโนมัติ กฎหมายกำหนดให้ลูกหนี้ที่ได้รับการปลดต้องมีส่วนร่วมในการระงับหนี้สินให้แก่เจ้าหนี้ในคดีล้มละลายด้วย ทั้งนี้หากลูกหนี้ยินยอมตกลงที่จะนำเงินรายได้ของตนในอนาคต เช่น เงินเดือนบางส่วนเข้าสู่กองทุนทรัพย์สินของตนเพื่อจัดสรรชำระหนี้ให้เจ้าหนี้หลังจากที่ปลดจากล้มละลายไปแล้ว หรือศาลอาจมีคำสั่งให้ลูกหนี้ต้องจัดสรรรายได้หรือรายรับในอนาคตเข้าสู่กองทุนทรัพย์สินของตนด้วย (Income Payment Order) ในกรณีที่ลูกหนี้ไม่สมัครใจยินยอม ส่วนการปลดจากล้มละลายโดยคำสั่งศาลนั้น หากเป็นกรณีปลดจากการล้มละลายแบบมีเงื่อนไข ลูกหนี้จะกลับมามีสถานะเสมือนเป็นคนปกติ แต่ยังคงมีการควบคุมบางประการอยู่ ได้แก่ เงินเดือนและรายได้บางส่วน of ลูกหนี้ยังต้องส่งเข้ากองทุนทรัพย์สินอยู่ ลูกหนี้ต้องมาให้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการทำหน้าที่ของผู้ดูแลผลประโยชน์หรือทรัสต์ในการจัดการทรัพย์สินชำระหนี้ที่เหลือ ลูกหนี้อาจต้องมาตอบคำถามหรือชี้แจงตามที่ศาลเรียกเป็นครั้งคราวในส่วนที่เกี่ยวกับการกระทำ พฤติกรรมทรัพย์สิน รวมถึงบุคคล

ที่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้ หรือลูกหนี้ของลูกหนี้ด้วย และกรณีปลดจากการล้มละลายโดยไม่มีเงื่อนไข จะมีผลให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากความไร้ความสามารถทั้งหลายที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับลูกหนี้ในระหว่างล้มละลาย ไม่ใช่ปลดเฉพาะแต่ในแง่ของทรัพย์สินเท่านั้น ส่วนเจ้าหนี้นี้มีประกันยังคงสามารถบังคับหลักประกันได้ ไม่กระทบต่อการปลดจากการล้มละลาย หากเป็นกรณีปลดจากการล้มละลายก่อนที่จะได้จัดสรรชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เสร็จสิ้น ลูกหนี้ก็หลุดพ้นจากภาวะล้มละลายไปแล้ว แต่ตัว ไม่หลุดพ้นจากหนี้ที่เกิดจากการฉ้อฉล รวมถึงหนี้ค่าสินไหมทดแทน ค่าเสียหายส่วนบุคคลและหนี้ที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ในกระบวนการล้มละลาย และศาลอาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ปลดลูกหนี้จากการล้มละลายก็ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายล้มละลายประเทศอังกฤษนั้น แม้ลูกหนี้ได้รับการปลดจากล้มละลายแล้วลูกหนี้ยังมีหน้าที่ที่จะต้องนำส่งรายได้ที่มีในอนาคตเข้ากองทรัพย์สินในคดีล้มละลายด้วย แต่ถึงกระนั้นก็ตามเจ้าหนี้ที่สุจริตที่มาขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายไม่ทันก็ไม่ได้รับประโยชน์มาตรการนี้ ลูกหนี้ยังคงหลุดพ้นจากหนี้ประเภทนี้

ประเทศสหรัฐอเมริกา วางหลักว่า ลูกหนี้จะได้รับการปลดจากล้มละลายเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับการยื่นคำร้องขอให้ยกคำร้องขอให้บุคคลล้มละลาย เนื่องจากเป็นกรณีที่ลูกหนี้ยื่นคำร้องขอให้บุคคลล้มละลายโดยไม่สุจริต หรือไม่มีเหตุอันควร (Substantial Abuse) เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับกรณียื่นคำคัดค้านไม่ให้มีการปลดจากล้มละลายซึ่งกฎหมายได้กำหนดระยะเวลาทั้งสองส่วนนี้เหมือนกันคือ 60 วัน นับแต่วันนัดประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก (60 Days following the First Date Set for the 341 Meeting) โดยการปลดจากล้มละลายเป็นไปโดยผลของกฎหมายเป็นไปโดยอัตโนมัติ (Discharge by Operation of Law or Automatic Discharge) ซึ่งตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกายังได้วางเงื่อนไขในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ได้รับการปลดจากล้มละลาย อาทิเช่น หนี้ที่ลูกหนี้ไม่ได้แจ้งไว้ในบัญชีกิจการและทรัพย์สิน

ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส วางหลักว่า ศาลจะมีคำสั่งห้ามลูกหนี้เข้าจัดการกิจการทางการค้าเป็นเวลา 5 - 7 ปี และเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาตามที่ศาลสั่งลูกหนี้อาจหลุดพ้นจากสถานะของการเป็นบุคคลล้มละลายหรือคำสั่งศาลที่ห้ามบริหารจัดการกิจการนั้นโดยทันทีอย่างไรก็ตามลูกหนี้อาจร้องขอต่อศาลให้มีคำสั่งปลดจากการเป็นบุคคลล้มละลายหรือปลดจากคำสั่งห้ามมิให้บริหารจัดการกิจการก็ได้เมื่อลูกหนี้ได้มีส่วนร่วมในการชำระหนี้ของกิจการพอสมควรแล้ว ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายล้มละลายประเทศฝรั่งเศสก็มีมาตรการสร้างแรงจูงใจให้ลูกหนี้เข้ามามีส่วนร่วมในการชำระหนี้สินของตน ซึ่งลูกหนี้ก็จะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนโดยการได้รับการปลดจากการเป็นบุคคลล้มละลายได้รวดเร็วขึ้น

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติล้มละลายของประเทศไทยว่าด้วยเรื่องการปลดจากล้มละลายตามมาตรา 71 และมาตรา 81/1 พบว่ามีได้มีบทบัญญัติในการสร้างแรงจูงใจให้ลูกหนี้แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน รายละเอียดของเจ้าหนี้เพียงพอ กล่าวคือ มาตรา 71 ว่าด้วยเรื่องเงื่อนไขการปลดจากล้มละลายโดยคำสั่งศาล แม้มาตรา 71 ตอนท้ายจะวางหลักให้ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ลูกหนี้จะพึงได้มาในเวลาต่อไปก็ได้ แต่ยังมีเงื่อนไขต่อไปว่าจะต้องไม่เกินระยะเวลาที่บุคคลนั้นได้รับการปลดจากล้มละลาย นอกจากนี้หนี้ที่ลูกหนี้มีได้แสดงรายละเอียดต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หากศาลมิได้มีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติล้มละลายย่อมถือไม่ได้ว่าลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลายทุจริต ลูกหนี้ย่อมหลุดพ้นจากหนี้ดังกล่าวเมื่อลูกหนี้ได้รับการปลดจากล้มละลาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าควรนำกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้โดยให้มีการเพิ่มเติม มาตรา 81/5 ลงในกฎหมายล้มละลาย โดยวางหลักว่า “ภายในระยะเวลาตาม มาตรา 81/1 ในกรณีที่ไม่มีทรัพย์สินที่จะแบ่งในคดีล้มละลายอีกต่อไป และบุคคลผู้ล้มละลายได้ปฏิบัติตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัตินี้ บุคคลล้มละลายอาจยื่นคำร้องต่อศาลขอให้ศาลมีคำสั่งปลดจากล้มละลาย เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และเจ้าหนี้ไม่คัดค้าน ให้ศาลมีคำสั่งปลดลูกหนี้จากการเป็นบุคคลล้มละลาย”

4.4 ลูกหนี้ใช้กลไกกฎหมายล้มละลายทำให้หลุดพ้นจากหนี้สิน

กระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายในกรณีที่เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์เป็นบุคคลธรรมดาเริ่มต้นด้วยการที่เจ้าหนี้รายเดียวหรือหลายรายมีมูลหนี้ร่วมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านบาทตามมาตรา 9 ยื่นฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลายต่อศาลล้มละลายกลาง ซึ่งหากศาลพิจารณาแล้วได้ความจริงตามว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวศาลจะมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาด หลังจากนั้นลูกหนี้มีหน้าที่ต้องมารายงานตัวและสาบานตัวต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในสี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่ได้ทราบคำสั่ง และจะต้องสาบานตัวยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สินของลูกหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในเจ็ดวันตามมาตรา 30 ซึ่งหากลูกหนี้ประสงค์ที่จะประนอมหนี้ก่อนล้มละลายก็มีสิทธิยื่นคำขอต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในเจ็ดวันนับแต่วันยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับกิจการและทรัพย์สิน โดยเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีหน้าที่โฆษณากำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่จะประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์รายวันไม่น้อยกว่าหนึ่งฉบับ ล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน และต้องแจ้งไปยังเจ้าหนี้ทั้งหลายเท่าที่ทราบ ตามมาตรา 31 จากนั้นเจ้าพนักงานพิทักษ์

ทรัพย์จะจัดประชุมเจ้าหนี้เพื่อปรึกษาลงมติพิเศษว่าจะยอมรับคำขอนั้นหรือไม่ ตามมาตรา 45 เมื่อศาลมีคำสั่งเห็นชอบด้วยกับการประนอมหนี้ตามมาตรา 52 มีผลคือผูกมัดเจ้าหนี้ทุกคนในเรื่องหนี้ที่อาจขอรับชำระได้ แต่ไม่ผูกมัดเจ้าหนี้ที่ลูกหนี้ไม่อาจหลุดพ้นโดยคำสั่งปลดจากล้มละลาย ตามมาตรา 56

ปัญหาที่เกิดขึ้นคือเจ้าหนี้ที่ไม่ทราบคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด มายื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทันก็จะต้องผูกพันในคำขอประนอมหนี้ที่ศาลมีคำสั่งเห็นชอบด้วย ผลคือลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้รายนี้ แม้เจ้าหนี้ผู้สุจริตจะมีวิธีการแก้ปัญหาคือยื่นคำร้องขอยกเลิกการประนอมหนี้ต่อศาล โดยศาลมีอำนาจสั่งยกเลิกการประนอมหนี้และพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลาย ตามมาตรา 60 วรรคแรก ซึ่งวิธีการนี้ผู้เขียนเห็นว่าเป็นวิธีที่ยุ่งยากเป็นการเพิ่มภาระให้กับเจ้าหนี้ผู้สุจริตผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำโดยทุจริตของลูกหนี้ เพราะนอกจากเจ้าหนี้ผู้สุจริตจะต้องไปยื่นคำร้องดังกล่าวต่อศาลแล้วยังต้องไปยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อีกครั้งหนึ่ง อีกทั้งคำสั่งยกเลิกการประนอมหนี้ยังไม่กระทบการกระทำที่ได้กระทำไปแล้วตามข้อประนอมหนี้นั้น ปัญหาคือ หากในการประนอมหนี้ ลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์จนเป็นที่พอใจ และไม่เหลือทรัพย์สินอื่นใด แม้จะมีการเพิกถอนการประนอมหนี้ก็ไม่ทำให้เจ้าหนี้ที่สุจริตได้รับชำระหนี้ได้

นอกจากนี้จากการศึกษาพระราชบัญญัติล้มละลายของประเทศไทยพบว่ายังมีช่องว่างอีกประการที่ทำให้ลูกหนี้ใช้ประโยชน์จากช่องว่างเหล่านี้ช่วยให้ตนเองหลุดพ้นจากหนี้สิน กล่าวคือ ลูกหนี้และเจ้าหนี้ซึ่งไม่สุจริต ร่วมมือกันสร้างหนี้ปลอมขึ้นมาแล้วเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายตามมาตรา 9 รวมไปถึงวิธีพิจารณาคดีล้มละลายที่จะต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว จึงทำให้กระบวนการต่างๆ ขาดการตรวจสอบความถูกต้องและความสุจริตของคู่ความ ซึ่งผู้วิจัยขอยกตัวอย่างคดีที่เกิดขึ้นจริงจากการที่ผู้วิจัยเคยประกอบวิชาชีพทนายความดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 ลูกหนี้คนหนึ่งซึ่งรู้ตัวมีหนี้สินล้นพ้นตัวไม่มีทางชำระหนี้ได้ทั้งหมด ต้องการปลดเปลื้องหนี้สินของตนเอง ร่วมมือกับญาติต่างๆ ของตนทำสัญญากู้ยืมเงินจำนวน 3 ล้านบาท พร้อมดอกเบี้ยอัตราร้อยละ 15 ต่อปีทั้งที่หนี้ดังกล่าวไม่มีอยู่จริง เมื่อถึงกำหนดระยะเวลาชำระหนี้ตามสัญญา ลูกหนี้เพิกเฉย เจ้าหนี้รายนี้ส่งหนังสือทวงถาม 2 ครั้งโดยให้มีระยะห่างกันไม่น้อยกว่าสามสิบวัน และลูกหนี้เพิกเฉยไม่ชำระหนี้ ต่อมาเจ้าหนี้รายดังกล่าวจึงมาฟ้องลูกหนี้เป็นคดีล้มละลาย เมื่อลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดได้ยื่นคำขอประนอมหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นัดประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกเพื่อปรึกษาเกี่ยวกับคำขอประนอมหนี้ของลูกหนี้ ปรากฏว่ามีเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์เพียงรายเดียวมาประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก และลงมติพิเศษ

ยอมรับคำขอประนอมหนี้ ผลคือลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้ทั้งปวงรวมไปถึงหนี้ที่เจ้าหนี้ไม่ได้เข้ามาในคดีล้มละลายเนื่องจากไม่ทราบว่าลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด

จากตัวอย่างนี้ เป็นการทำสัญญาระหว่างคนสองคนเท่านั้น ไม่มีทางที่บุคคลภายนอกจะทราบเรื่องได้เลย และเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ทั่วไปในสังคมปัจจุบัน ไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่

ตัวอย่างที่ 2 ลูกหนี้เป็นลูกหนี้คำพิพากษาตามยอมในมูลหนี้เช็ค ยอมผ่อนชำระให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเป็นรายงวด โดยผ่อนชำระอย่างสม่ำเสมอได้ระยะหนึ่ง ในระหว่างนั้นลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดโดยที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่ทราบเรื่อง จนกระทั่งพ้นกำหนดระยะเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้แล้ว เจ้าหนี้รายนี้จึงมายื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทัน ผลคือลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้รายนี้ทั้งที่เป็นหนี้ตามคำพิพากษา

ตัวอย่างที่ 3 ลูกหนี้เป็นลูกหนี้ตามคำพิพากษาถึงที่สุดในมูลหนี้จำทำของ เมื่อจะดำเนินการบังคับคดีปรากฏว่าลูกหนี้ถูกศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดโดยที่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่ทราบเรื่อง จนกระทั่งพ้นกำหนดระยะเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้แล้ว เจ้าหนี้รายนี้จึงมายื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทัน เมื่อเจ้าหนี้ไปตรวจจำนวนกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ พบว่าลูกหนี้ผู้นี้ไม่ได้มารายงานตัวต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือต่อผู้คดี ปล่อยให้ตนเองถูกออกหมายจับและยังไม่สามารถตามจับตัวลูกหนี้มาได้ ผลคือลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้รายนี้ทั้งที่เป็นหนี้ตามคำพิพากษาเช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 2

จากทั้ง 3 ตัวอย่างข้างต้นพบว่าหากลูกหนี้ต้องการเข้าสู่กระบวนการล้มละลายตามมาตรา 9 นั้นทำได้ง่ายดายในสังคมปัจจุบัน เพียงแค่ร่วมมือกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งสร้างหนี้ปลอมขึ้นมา แล้วกระทำการให้เข้าข้อสันนิษฐานการเป็นบุคคลล้มละลายตามมาตรา 8 โดยที่บุคคลภายนอกไม่อาจทราบการไม่มีหนี้อยู่จริงได้เลย เมื่อเข้าสู่ขั้นพิจารณาของศาล ศาลก็จะพิจารณาจากข้อเท็จจริง พยานหลักฐานเอกสารที่ปรากฏต่อหน้าศาลเท่านั้น เมื่อไม่มีข้อเท็จจริงปรากฏเป็นอย่างอื่นว่ามีการสร้างหนี้ปลอมขึ้นมา ศาลย่อมต้องเชื่อว่าลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวจริง และมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาดตามมาตรา 14 ต่อมาเมื่อถึงขั้นตอนที่ลูกหนี้ต้องมารายงานตัว แสดงรายละเอียดทรัพย์สิน หนี้สิน รายชื่อที่อยู่ของเจ้าหนี้ตามมาตรา 30 ลูกหนี้ก็อาจใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือช่วยให้ตนหลุดพ้นจากหนี้สินได้ ซึ่งแยกเป็นสองกรณีคือ

กรณีที่ 1 ลูกหนี้ไม่มารายงานตัวต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และไม่มาต่อผู้คดียอมถูกออกหมายจับ ยอมถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดและยอมเป็นบุคคลล้มละลายเพราะทราบว่าถึงอย่างไรทำยที่สุดตนเองก็จะได้รับการปลดจากล้มละลาย หลุดพ้นจากหนี้สินทั้งปวง

กรณีที่ 2 ลูกหนี้ปฏิบัติตามกฎหมายโดยการมารายงานตัวต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ภายใน 24 ชั่วโมง และชี้แจงรายละเอียดทรัพย์สินหนี้สิน รายชื่อที่อยู่เจ้าหนี้ แต่ชี้แจงไม่ครบถ้วน เช่น แจ้งเฉพาะรายที่เป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ฟ้องคดีที่สมคบกับตัวลูกหนี้เท่านั้น หลังจากนั้นหากลูกหนี้ไม่ต้องการเป็นบุคคลล้มละลายก็อาจใช้วิธียื่นคำขอประนอมหนี้ก่อนการล้มละลาย ตามมาตรา 45 จากนั้นเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะนัดประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรก ซึ่งเจ้าหนี้ที่ไม่ทราบคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดก็จะมีโอกาสทราบถึงรายละเอียดการนัดประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกได้เลย ดังนั้นในการประชุมเจ้าหนี้ครั้งแรกนอกจากจะมีเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แล้วก็จะมีเพียงลูกหนี้และเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ที่เป็นผู้ร่วมกันสร้างหนี้ปลอมเท่านั้น ซึ่งแน่นอนว่าเจ้าหนี้ผู้นั้นจะต้องเห็นด้วยกับการประนอมหนี้ครั้งแรก สุดท้ายเมื่อมีการประนอมหนี้สำเร็จและศาลเห็นด้วยกับการประนอมหนี้ ผลแห่งการประนอมหนี้จะผูกมัดเจ้าหนี้ทั้งหลายตามมาตรา 46 ซึ่งทำให้ลูกหนี้ไม่ต้องกลายเป็นบุคคลล้มละลาย แม้กฎหมายล้มละลายจะวางหลักวิธีแก้ไขอยู่ในมาตรา 60 วรรคแรก คือเจ้าหนี้มีสิทธิยื่นคำร้องขอยกเลิกการประนอมหนี้ต่อศาลโดยอ้างเหตุว่าการประนอมหนี้เป็นไปโดยปราศจากความยุติธรรม เพื่อให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกการประนอมหนี้และสั่งให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลาย และให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โฆษณาคำพิพากษา และแจ้งกำหนดเวลาให้เจ้าหนี้ทั้งหลายยื่นคำขอรับชำระหนี้ในหนี้ที่ลูกหนี้กระทำขึ้นระหว่างศาลเห็นชอบด้วยกับการประนอมหนี้แต่วิธีการดังกล่าวเป็นวิธีการที่ยุ่งยากซับซ้อน เพราะต้องรอการไต่สวนจากศาล และหากคู่ความฝ่ายใดไม่พอใจในคำสั่งศาลก็ยังมีสิทธิยื่นอุทธรณ์คำสั่งได้ซึ่งใช้เวลานาน จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ลูกหนี้ประวิงคดี และถึงอย่างไรก็ตามระยะเวลาที่ล่วงเลยระยะเวลาการยื่นคำขอรับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ผู้สุจริตอยู่ดี และในท้ายที่สุดลูกหนี้อาจหลุดพ้นจากหนี้ หรือหากเจ้าหนี้ผู้สุจริตจะเลือกใช้อีกทางแกหนึ่งคือการฟ้องลูกหนี้เป็นคดีอาญาเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแสดงว่าลูกหนี้ผู้นั้นเป็นลูกหนี้ทุจริตเพื่อมิให้ลูกหนี้อุดพ้นจากหนี้สิน ตามมาตรา 56 ประกอบมาตรา 77 แต่วิธีการนี้ก็มีความยุ่งยากซับซ้อน ใช้เวลานาน และเป็นช่องทางให้ลูกหนี้ประวิงคดีเหมือนกรณีแรก เช่น ลูกหนี้อาศัยเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาที่เปิดโอกาสให้จำเลยในคดีอาญาต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ยื่นคำร้องขอเลื่อนคดีแล้วขอเลื่อนคดีอีกโดยอ้างเหตุต่างๆ เป็นต้น ทำให้กระบวนการพิจารณาล่าช้าเกินจำเป็น

จากการศึกษาแนวทางร่างกฎหมายของ UNCITRAL และกฎหมายต่างประเทศแล้วพบว่า UNCITRAL ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า “กฎหมายล้มละลายอาจกำหนดว่าอาจจะไม่มีการปลดเปลื้องหนี้จนกว่าหลังจากที่ระยะเวลาที่กำหนดไว้สิ้นสุดลงภายหลังการเริ่มกระบวนการทางกฎหมาย ซึ่งในช่วงระยะเวลานั้นลูกหนี้จะต้องให้ความร่วมมือกับผู้แทนในคดีล้มละลาย เมื่อ

สิ้นสุทธระยะเวลาดังกล่าว ลูกหนี้อาจได้รับการปลดเปลื้องหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้มิได้กระทำการโดย ข้อชดและร่วมมือกับผู้แทนในคดีล้มละลายในการชำระหนี้ภายใต้กฎหมายล้มละลาย กฎหมายล้มละลายอาจกำหนดว่าการปลดเปลื้องหนี้จะถูกเพิกถอนได้ในกรณีที่การปลดเปลื้องหนี้ได้กระทำโดยการข้อชด”

ประเทศอังกฤษ วางหลักว่า “ลูกหนี้ไม่หลุดพ้นจากหนี้ที่เกิดจากการข้อชด”

ประเทศสหรัฐอเมริกา วางหลักว่า “หนี้ที่ลูกหนี้ไม่ได้แจ้งไว้ในบัญชีกิจการและทรัพย์สิน เป็นลูกหนี้ไม่ได้รับการปลดจากล้มละลาย”

ซึ่งทั้งประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ต่างก็วางหลักได้สอดคล้องกับแนวทางร่างกฎหมายล้มละลายของ UNCITRAL คือหนี้ที่ลูกหนี้ไม่ได้แจ้งบัญชีหนี้สินยอมไม่ได้รับการปลดจากล้มละลาย ลูกหนี้ยังไม่หลุดพ้นจากหนี้รายนั้น ซึ่งถึงแม้กฎหมายล้มละลายของประเทศไทยก็บัญญัติให้ลูกหนี้ไม่ได้รับการปลดจากการล้มละลายหากลูกหนี้ไม่แจ้งบัญชีหนี้สิน รายละเอียดที่อยู่ของเจ้าหนี้ แต่ก็ต้องรอให้ศาลมีคำพิพากษาว่าลูกหนี้กระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายเป็นลูกหนี้สุจริตเสียก่อน

ในกรณีนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่านอกจากกฎหมายล้มละลายควรบัญญัติเพิ่มเติมในเรื่องการปลดจากล้มละลายว่าลูกหนี้ไม่หลุดพ้นจากหนี้ที่ลูกหนี้ไม่ได้แจ้งไว้ในบัญชีทรัพย์สินหนี้สินแล้วควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนของการขออนุมัติก่อนล้มละลายโดยมีการเพิ่มข้อความต่อท้าย มาตรา 56 ว่า “ทั้งนี้การขออนุมัติก่อนล้มละลายไม่ผูกมัดเจ้าหนี้ที่ลูกหนี้ปกปิด ไม่แจ้งข้อมูลหนี้สินและรายละเอียดที่อยู่ของเจ้าหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์” ด้วยซึ่งจะมีผลทำให้เมื่อศาลมีคำสั่งเห็นชอบกับการขออนุมัติ ผลแห่งการขออนุมัติยอมไม่ผูกมัดเจ้าหนี้ผู้ไม่ทราบกระบวนการล้มละลายของลูกหนี้โดยสุจริต

4.5 ปัญหามาตรการลงโทษลูกหนี้ผู้ทุจริต

กฎหมายล้มละลายของประเทศไทยในปัจจุบันได้บัญญัติลงโทษลูกหนี้แล้วเจ้าหนี้ผู้ทุจริต ทั้งทางแพ่งและทางอาญาไว้หลายกรณีด้วยกัน ซึ่งผู้วิจัยได้แยกศึกษาดังนี้

4.5.1 มาตรการทางอาญา

เดิมพระราชบัญญัติล้มละลาย ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2547 ได้วางหลักเกี่ยวกับโทษทางอาญา กรณีลูกหนี้กระทำการโดยทุจริตอันเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ซึ่งสุจริตไม่ได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย

โดยให้มีอัตราโทษตั้งแต่ปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำไปจนถึงปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ ต่อมาได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติล้มละลาย ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2558 ให้มีการเพิ่มโทษทางอาญาดังต่อไปนี้

4.5.1.1 ลูกหนี้ละเลยไม่ส่งมอบทรัพย์สิน ปกปิดข้อมูลและเอกสาร ตามมาตรา 23 ประกอบมาตรา 163 (1) จากเดิมต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ แก้ไขเป็น ปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

4.5.1.2 ลูกหนี้แจ้งข้อมูลเท็จ ตามมาตรา 163 (2) จากเดิมต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ แก้ไขเป็น ปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

4.5.1.3 ลูกหนี้ละเลยไม่แจ้งว่ามีการยื่นคำขอรับชำระหนี้เท็จ ตามมาตรา 163 (3) จากเดิมต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ แก้ไขเป็น ปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

4.5.1.4 ลูกหนี้ไม่ไปสาบานตัวและยื่นคำชี้แจงเกี่ยวกับหุ้นส่วน กิจการ และทรัพย์สิน ตามมาตรา 163 (1) ประกอบ มาตรา 30 จากเดิมต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ แก้ไขเป็น ปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

4.5.1.5 ลูกหนี้ปกปิดหนี้สินหรือทรัพย์สิน ตามมาตรา 164 (4) จากเดิมต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ แก้ไขเป็น ปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินสองปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

4.5.1.6 ลูกหนี้หลีกเลี่ยงหมายศาล การสอบสวน และการไต่สวน ตามมาตรา 169 จากเดิมต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ แก้ไขเป็น ปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

จะเห็นได้ว่าการที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยเพิ่มโทษปรับทางอาญาให้สูงขึ้นก็เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน แต่อัตราโทษจำคุกยังคงเดิม ซึ่งในกรณีนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าไม่ว่าจะเพิ่มโทษปรับให้สูงสักเท่าใดก็ตาม แต่หากลูกหนี้ไม่สามารถชำระค่าปรับได้เพราะลูกหนี้เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว กฎหมายก็จะมีสภาพบังคับใช้เพราะไม่สามารถบังคับลูกหนี้ให้ชำระค่าปรับได้ ส่วนโทษจำคุกนั้น เท่าที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลที่ศาลล้มละลายพบว่านอกจากในแต่ละปีจะมีคำพิพากษาในส่วนของคดีอาญาตามกฎหมายล้มละลายเป็นจำนวนน้อยแล้ว เกือบทุกคดีไม่ว่าจำเลยจะให้การรับสารภาพหรือปฏิเสธ ศาลจะพิพากษา

ลงโทษปรับจำเลย ส่วนโทษจำคุกนั้น หากมีศาลจะรอลงอาญาไว้ จึงแสดงให้เห็นโดยปริยายว่า จำเลยมิได้ต้องชั่งจริง เมื่อสังเกตบริเวณศาลล้มละลายกลางผู้วิจัยพบว่าไม่มีส่วนควบคุมผู้ต้องหา หรือผู้ต้องขังในคดีอาญาเหมือนกับศาลยุติธรรมทั่วไป เมื่อเปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยเอง หากคนคนหนึ่งมีเจตนาลักปากกา 1 ด้ามจากร้านค้า ย่อมเป็นการกระทำผิดกฎหมายอาญาฐานลักทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 334 ต้องระวางโทษ ไม่เกินสามปี และปรับไม่เกินหกพันบาท นั้นหมายถึงว่าอัตราโทษจำคุกตามกฎหมายล้มละลาย และการลงโทษจริงนั้นน้อยกว่าคดีอาญาความผิดฐานลักทรัพย์ ทั้งที่ทุนทรัพย์ของผู้เสียหายโดยเฉลี่ยนั้นสูงกว่าคดีลักทรัพย์ธรรมดา ความโกรธแค้นของเจ้าหน้าที่ซึ่งสุจริตเหล่านี้ย่อมมีมากกว่า การที่ศาลมักจะลงโทษด้วยการรอลงอาญา ย่อมไม่ทำให้ลูกหนี้เข็ดหลาบโดยมองว่าเป็นคดีอาญา ไม่ร้ายแรงนั้นไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคม (Public Confidence) ในการบังคับใช้กฎหมายล้มละลาย และไม่สามารถขับเคลื่อนการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลาย กล่าวคือไม่สามารถใช้มาตรการทางอาญาลงโทษลูกหนี้ทุจริตได้อย่างแท้จริง ไม่สามารถเป็นเครื่องมือในการป้องกันปราบปรามการทุจริตของผู้ล้มละลายและเจ้าหน้าที่ เพื่อให้ความชอบธรรมแก่เจ้าหน้าที่สุจริตที่ได้รับชำระเงินเต็มตามส่วนที่ควรจะได้ บุคคลล้มละลายที่เป็นคนทุจริตก็จะไม่กลัวเกรงต่อการที่ตนจะทำการขโมยเงินเจ้าหน้าที่ และเจ้าหน้าที่ไม่สุจริตก็จะคิดเอาแต่ได้โดยประพฤตสิ่งซึ่งไม่เป็นธรรมเพื่อที่จะเอาเปรียบเจ้าหน้าที่สุจริต ทำให้นอกจากเจ้าหน้าที่สุจริตจะได้รับความเสียหายจากการไม่ได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายอยู่แล้ว ยังไม่ได้รับการแก้แค้นโดยกฎหมายซึ่งขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับ การลงโทษทางอาญาในกรณีลูกหนี้ทุจริตในกฎหมายต่างประเทศแล้วสรุปได้ว่า

ประเทศอังกฤษ ได้มีมาตรการลงโทษทางอาญาแก่ลูกหนี้ เจ้าหน้าที่ไม่สุจริตอันส่งผลให้เจ้าหน้าที่สุจริตไม่ได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายในกรณีที่ลูกหนี้ไม่เปิดเผยทรัพย์สินอย่างเต็มที่ ปกปิดทรัพย์สิน หนี้สิน ที่ต้องส่งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ซึ่งได้กระทำในช่วง 12 เดือนก่อน เสนอคำร้องขอให้ล้มละลาย หรือในช่วงระยะเวลาระหว่างเสนอคำร้องขอให้ล้มละลายจนกระทั่งถึงระยะเวลาที่กระบวนการล้มละลายได้เริ่มต้นขึ้น ไม่ส่งมอบบัญชี เอกสาร หรือบันทึกรับได้อันเกี่ยวกับทรัพย์สินหรือกิจการ ซึ่งอยู่ในการครอบครองของตนให้แก่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือทรัสต์ หรือตามคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์หรือทรัสต์ ปกปิด ทำลายบัญชี เอกสาร เกี่ยวกับทรัพย์สิน การทำข้อความอันเป็นเท็จในบัญชี เอกสารเกี่ยวกับทรัพย์สินโดยการกระทำดังกล่าวได้กระทำในช่วงระยะเวลา 12 เดือนก่อนยื่นคำร้องขอให้ล้มละลาย หรือในระหว่างยื่นคำร้องขอให้ล้มละลายจนถึงระยะเวลาที่กระบวนการล้มละลายได้เริ่มต้นขึ้น รวมไปถึง

การทราบว่ามีหนี้ปลอมแต่ไม่แจ้งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ การนำค่าใช้จ่ายปลอมมาคำนวณในบัญชี ซึ่งถึงแม้ว่าจะมิได้มีการบัญชีถึงอัตราโทษที่ชัดเจนเนื่องจากเป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี มิใช่ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่เมื่อไม่นานมานี้ได้มีตัวอย่างคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ในคดี R v Taylor ของศาลแผนกคดีอาญา (CA.CRIMINAL DIVISION) ว่า ผู้พิพากษา Wood ลงโทษจำเลยผู้อุทธรณ์ว่า ในกรณีปลอมแปลงเอกสารหรือบัญชีที่เกี่ยวข้องกับกิจการ มีความผิดตามมาตรา 355 (2)(a)(b) ลงโทษจำคุก 12 เดือนตามมาตรา 355 (2)(c) และกรณีละเลยไม่ส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจการ ลงโทษจำคุก 4 เดือน มีความผิดตามมาตรา 355 (3)(a) ลงโทษจำคุก 4 เดือน รวมโทษจำคุก 16 เดือน นั้นแสดงให้เห็นว่าศาลประเทศอังกฤษได้ให้ความสำคัญกับการลงโทษจำคุกผู้ทุจริตในคดีล้มละลายมากพอสมควร

ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี พิจารณาโทษเป็นรายๆคดี ไปยังได้แบ่งระดับความผิดและโทษสูงสุดออกเป็น 9 ระดับ โดยในส่วนของโทษอาญาตามกฎหมายล้มละลายไม่ว่าจะมีทุนทรัพย์มากหรือน้อยเพียงใด ระดับการลงโทษนั้นยังคงอยู่ในระดับ D คือมีโทษจำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปแต่ไม่ถึง 10 ปี สำหรับการกระทำความผิดอาญาตามกฎหมายล้มละลายที่เกี่ยวข้องกับความไม่สุจริตของลูกหนี้ เจ้าหนี้ จนเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ซึ่งสุจริตไม่ได้รับการชำระหนี้ในคดีล้มละลายนั้นได้แก่

1) กรณีที่ลูกหนี้ล้มละลายโดยการขอลด โดยบุคคลซึ่งวางแผน หรือเจตนาวางแผน ขอลดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะดำเนินการตามแผน หรือปกปิดแผนนั้น พยายามยื่นคำร้องขอให้ล้มละลายภายใต้ Title 11 ซึ่งรวมถึงคำร้องขอให้ล้มละลายโดยขอลดภายใต้ section 303 ของ Title 11 ยื่นเอกสารในกระบวนการภายใต้ Title 11 ซึ่งรวมถึงคำร้องขอให้ล้มละลายโดยขอลดภายใต้ section 303 ของ Title 11 แสดงข้อเท็จจริง กล่าวอ้าง หรือคำมั่นอันเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับกระบวนการภายใต้ Title 11 อันเป็นเท็จโดยขอลด ซึ่งรวมถึงคำร้องขอให้ล้มละลายโดยไม่สมัครใจโดยขอลดภายใต้ section 303 ของ Title 11 ไม่ว่าในเวลาใดๆ (ก่อน) หรือหลังยื่นคำร้องขอให้ล้มละลาย หรือเกี่ยวข้องกับกระบวนการที่กล่าวอ้างอันเป็นเท็จเพื่อให้คดีได้รับการพิจารณาภายใต้ Title 11 ดังกล่าว

2) การจำหน่ายจ่ายโอน ปกปิดทรัพย์สิน หนี้สินโดยขอลด ได้แก่ การปกปิดทรัพย์สินในคดีล้มละลาย ทำบัญชีเท็จเกี่ยวกับการล้มละลายใดๆ ทำเอกสารปลอม เบิกความเท็จในคดีล้มละลาย สร้างหนี้ปลอม ขอลด ทรัพย์สินจากลูกหนี้ ให้หรือรับสินบนเกี่ยวกับการล้มละลาย โอน ย้ายทรัพย์สินในคดีล้มละลาย และการปกปิด ทำลายเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนี้สินในคดีล้มละลาย

ซึ่งการกระทำความผิดในหมวดนี้ผู้กระทำความผิดต้องรู้และมีเจตนาฉ้อฉล โดยหน้าที่พิสูจน์ถึงเจตนาเป็นของจำเลย

จะเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับการลงโทษจำคุกแก่ลูกหนี้และเจ้าหนี้ซึ่งทุจริตในคดีล้มละลายเช่นเดียวกัน เห็นได้จากการจัดระดับความร้ายแรงของฐานความผิดและอัตราโทษอยู่ในอันดับกลางค่อนข้างสูง และจำเลยมีหน้าที่พิสูจน์ว่าตนมิได้มีเจตนาทุจริต ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของไทยที่บัญญัติให้โจทก์มีหน้าที่ทำสืบภาระการพิสูจน์การกระทำความผิดของจำเลยโดยโจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบให้ปราศจากความสงสัยศาลจึงจะพิพากษาลงโทษจำเลยได้ กล่าวคือโจทก์เป็นฝ่ายกล่าวอ้างว่ามีกรกระทำความผิดเกิดอาญาขึ้นและจำเลยเป็นผู้กระทำ ดังนั้นถ้าจำเลยให้การปฏิเสธหรือไม่ให้การใดๆเลย โจทก์ต้องมีภาระการพิสูจน์ในทุกประเด็นทั้งองค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายในของความผิดนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84/1 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 15⁵ ซึ่งหากเป็นการกระทำที่รู้กันอยู่สองคนระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้ที่ทุจริต ก็เป็นการยากที่โจทก์รวมถึงผู้เสียหายในคดีจะพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้

สาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้มีมาตรการลงโทษทางอาญาแก่ลูกหนี้ เจ้าหนี้ที่ไม่สุจริตอันส่งผลให้เจ้าหนี้ที่สุจริตไม่ได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายหากพิสูจน์ได้ว่าลูกหนี้ เจ้าหนี้หลีกเลียงหรือทำให้ล่าช้าซึ่งกระบวนการล้มละลาย อำพราง หรือปกปิดสินทรัพย์ของลูกหนี้ทั้งหมดหรือบางส่วนเพิ่มหนี้โดยฉ้อฉล และตกแต่งบัญชีหรือทำให้บัญชีสูญหาย มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ปรับไม่เกิน 75,000 ยูโร หรือทั้งปรับทั้งจำ โดยโทษเช่นนี้ให้ใช้กับผู้สนับสนุนด้วย และในกรณีที่ผู้กระทำความผิดหรือผู้สนับสนุนเป็นผู้จัดการในธุรกิจ ให้คำปรึกษาด้านการลงทุน จะเพิ่มโทษเป็นจำคุกไม่เกิน 7 ปี และปรับไม่เกิน 100,000 ยูโร ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีอัตราโทษที่สูงกว่าประเทศไทยทั้งโทษปรับและจำ และมีการบัญญัติที่ชัดเจนถึงการกระทำฐานเป็นผู้สนับสนุนก็เป็นความผิดตามมาตรานี้ ซึ่งกฎหมายไทยไม่มีการบัญญัติชัดเจนถึงการเป็นผู้สนับสนุนให้ต้องรับผิด

กฎหมายล้มละลายของแต่ละประเทศที่กล่าวมาต่างก็ให้ความสำคัญกับการใช้มาตรการทางอาญาลงโทษลูกหนี้ เจ้าหนี้ผู้ทุจริต เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ซึ่งสุจริตไม่ได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย เห็นได้จากแต่ละประเทศจะกำหนดอัตราโทษปรับและโทษจำคุกที่สูง และมีการจำคุกจำเลยสันนิษฐานจริงๆ ทำให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์ ลูกหนี้เจ้าหนี้มีความเกรงกลัว ผู้กระทำ

⁵ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2557). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 112-113.

ผิดเมื่อได้รับโทษแล้วเกิดความเข็ดหลาบไม่กล้าทำผิดอีก ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่แม้จะแก้ไขโทษปรับให้มีอัตราสูงขึ้นแต่หากจำเลยมีหนี้สินล้นพ้นตัวก็ยังคงไม่สามารถชำระค่าปรับได้อยู่ นั่นเอง เมื่อพิจารณาถึงโทษจำคุก จะเห็นได้ว่าอัตราโทษจำคุกไม่สูงมากเพียงพอที่จำเลยจะต้องจำคุกจริง กล่าวคือ ภายหลังจากที่ศาลพิพากษาแล้วตามกฎหมายไทยศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจลดโทษจำคุกหากเห็นว่าจำเลยรับสารภาพ หรือไม่เคยได้รับโทษจำคุกมาก่อน ซึ่งโดยปกติศาลไทยมักใช้ดุลพินิจให้รอลงอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 นั้นหมายความว่าจำเลยไม่ต้องโทษจำคุกจริงๆ ซึ่งจะทำให้กฎหมายไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ ผู้จะกระทำความผิดไม่มีความเกรงกลัว ผู้กระทำผิดไม่มีความเข็ดหลาบ ทั้งที่บุคคลเหล่านี้นับเป็นอาชญากรร้ายแรงและเป็นภัยอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจ เพราะร่วมกันวางแผนทุจริตทำให้ตนหลุดพ้นจากหนี้สินเป็นจำนวนมาก ทำให้เจ้าหนี้ผู้สุจริตหลายรายไม่ได้รับชำระหนี้

ในกรณีนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรมีการแก้ไขพระราชบัญญัติล้มละลายของประเทศไทย โดยมีการบัญญัติเพิ่มโทษปรับให้มีจำนวนที่สูงขึ้นไปอีก เพราะถ้าหากจำเลยนำค่าปรับมาชำระจะได้นำส่วนหนึ่งไปเยียวยาเจ้าหนี้ผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดอาญาของจำเลย ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไป ส่วนอัตราโทษจำคุกนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยมีการเพิ่มอัตราโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี เพื่อให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษได้มากขึ้นตามมูลค่าของความเสียหาย อันเป็นการป้องปรามไม่ให้ผู้ใดคิดที่จะมีเจตนาทุจริตใช้กฎหมายล้มละลายเป็นเครื่องมือให้ตนหลุดพ้นจากหนี้สินอีกต่อไป ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนแนวคิดการลงโทษทางอาญาตามกฎหมายล้มละลายอีกด้วย

4.5.2 มาตรการทางแพ่ง

ในส่วนของมาตรการทางแพ่งนั้น จากการศึกษาพบว่าในกรณีที่ลูกหนี้ผู้ทุจริตจะไม่หลุดพ้นจากหนี้สินวางประเภทนั้น ตามกฎหมายไทยจะอยู่ในเรื่องการปลดจากล้มละลาย ซึ่งมีเพียงไม่กี่กรณี คือหนี้เกี่ยวกับภาษีอากร หรือจังกอบของรัฐบาลหรือเทศบาล และหนี้ที่เกิดขึ้นโดยความทุจริตฉ้อโกงของบุคคลล้มละลาย หรือหนี้ที่เจ้าหนี้ไม่ได้เรียกร้องเนื่องจากความทุจริตฉ้อโกงซึ่งบุคคลล้มละลายมีส่วนเกี่ยวข้องของสมรู้ ตามมาตรา 77 ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในกรณีของหนี้ที่เกี่ยวกับภาษีอากรหรือจังกอบของรัฐบาลหรือเทศบาลนั้นลูกหนี้ไม่หลุดพ้นโดยผลของกฎหมายที่ภาครัฐนั้นๆบัญญัติ เนื่องจากเป็นหนี้ที่รัฐเป็นเจ้าหนี้ แต่ในกรณีหนี้ที่เกิดขึ้นโดยความทุจริตฉ้อโกงของบุคคลล้มละลาย หรือหนี้ที่เจ้าหนี้ไม่ได้เรียกร้องเนื่องจากความทุจริตฉ้อโกงซึ่งบุคคลล้มละลายมีส่วนเกี่ยวข้องของสมรู้เป็นความรับผิดชอบเฉพาะบุคคลต่อบุคคล ไม่มีความเสียหายของทางภาครัฐเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นจึงต้องมีคำพิพากษาถึงที่สุดจากศาลวินิจฉัยว่าลูกหนี้กระทำความผิดทางอาญา

ฐานดังกล่าว จึงจะมีผลทำให้ลูกหนี้กลายเป็นบุคคลล้มละลายทุจริตตามมาตรา 71(2) ไม่ได้รับการปลดจากล้มละลาย ดังนั้นถ้าหากมองในมุมกลับกันหากไม่มีการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญากับลูกหนี้เท่ากับว่าลูกหนี้ยังไม่ได้ชื่อว่าเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต ผลคือลูกหนี้ได้รับการปลดจากล้มละลายหลุดพ้นจากหนี้สินทั้งปวงรวมถึงหนี้ที่ลูกหนี้มีการกระทำผิดทางอาญาแต่ยังไม่ถูกดำเนินคดีด้วย ตามมาตรา 81/1 ดังนั้นย่อมหมายความว่าลูกหนี้ไม่ต้องมีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้รายใดเลยเมื่อได้รับการปลดจากล้มละลาย ทรัพย์สินที่ลูกหนี้ทำมาหาได้มาในอนาคตก็ไม่ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ซึ่งผู้วิจยเห็นว่ายังมีความไม่เป็นธรรม เพราะตามที่กล่าวไปแล้วว่ามาตรการพิสูจน์ว่าลูกหนี้คนใดเป็นลูกหนี้ทุจริตยังขาดสภาพการบังคับใช้ หรือถึงแม้ว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะสามารถดำเนินคดีอาญากับลูกหนี้ทุจริตได้ทั้งหมด กว่าเจ้าหนี้ผู้สุจริตจะได้รับการชำระหนี้ก็ต้องรอให้ศาลมีคำสั่งเสียก่อน จึงทำให้เกิดความล่าช้าโดยไม่จำเป็นทั้งที่ลูกหนี้เหล่านั้นมีหน้าที่ตามกฎหมายล้มละลายต้องยื่นบัญชีรายละเอียดทรัพย์สิน หนี้สิน และรายชื่อเจ้าหนี้อยู่แล้วแต่กลับไม่ยื่น ย่อมแสดงให้เห็นถึงเจตนาทุจริตของลูกหนี้อยู่แล้ว

ในประเด็นนี้ แนวทางร่างกฎหมายล้มละลายของ UNCITRAL ได้มีข้อเสนอแนะว่ากฎหมายล้มละลายควรจะระบุว่ากรณีคำสั่งให้เริ่มต้นกระบวนการทางกฎหมายต้องกระทำโดยศาล ศาลอาจปฏิเสธคำขอเริ่มต้นกระบวนการทางกฎหมายได้ ซึ่งในกรณีที่เหมาะสมอาจกำหนดค่าเสียหาย หรือบทลงโทษแก่ผู้ยื่นคำขอได้ หากเกิดกรณีศาลไม่มีเขตอำนาจ ลูกหนี้ไม่เข้าเกณฑ์หรือไม่ตรงตามมาตรฐานสำหรับการเริ่มกระบวนการทางกฎหมาย หรือคำขอนั้นเป็นการใช้กฎหมายในทางที่ไม่ชอบ กฎหมายล้มละลายควรให้อำนาจศาลในการจำหน่ายคดี ถ้าหลังจากมีการเริ่มต้นกระบวนการพิจารณาแล้วศาลเห็นว่ากระบวนการทางกฎหมายล้มละลายนั้นเป็นการนำกฎหมายล้มละลายมาใช้อย่างไม่สมควร หรือลูกหนี้ไม่สมควรมีสิทธิหรือไม่มีองค์ประกอบตามมาตรฐานของการเริ่มต้นกระบวนการพิจารณา ณ เวลาที่ได้เริ่มเข้าสู่กระบวนการ และกฎหมายล้มละลายควรระบุว่าในกรณีที่ศาลได้มีคำสั่งยกคำร้องขอ ศาลสามารถสั่งให้มีการชำระค่าใช้จ่าย และมีมาตรการลงโทษตามที่เหมาะสมกับผู้ยื่นคำร้องขอในการเริ่มต้นกระบวนการ ส่วนในเรื่องการปลดจากล้มละลายกฎหมายล้มละลายอาจกำหนดว่าการปลดเปลื้องหนี้ อาจถูกเพิกถอนได้ในกรณีที่การปลดเปลื้องหนี้ได้กระทำโดยการฉ้อฉล

ส่วนกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าหนี้ที่ลูกหนี้มีได้แจ้งไว้ในบัญชีกิจการและทรัพย์สินเป็นหนี้ที่ไม่ได้รับการปลดจากล้มละลายหรือไม่หลุดพ้นแม้ศาลจะมีคำสั่งปลดจากล้มละลาย (Nondischargeable Liabilities) โดยรัฐสภาของประเทศสหรัฐอเมริกาจะพิจารณาจาก ลักษณะของหนี้ และลักษณะการเกิดของหนี้ดังกล่าวว่า

เกิดจากพฤติกรรมการไม่เหมาะสม (Debt for Willful and Malicious Injury by the Debtor to Another Entity or to the Property of Another Entity) ซึ่งจะเห็นได้ว่ากรณีที่กฎหมายล้มละลายประเทศสหรัฐอเมริกาบัญญัติไว้เช่นนี้ก็เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ลูกหนี้ที่ต้องการปลดจากล้มละลาย หลุดพ้นจากหนี้สินแล้วเริ่มต้นชีวิตใหม่ยื่นบัญชีหนี้สิน รายชื่อเจ้าหนี้พร้อมรายละเอียดของเจ้าหนี้ให้มากที่สุดและโดยสุจริตที่สุดเพื่อตนจะได้หลุดพ้นจากหนี้สินมากที่สุดในขณะเดียวกันก็มีมาตรการลงโทษลูกหนี้กรณีที่ยื่นบัญชีหนี้สิน รายละเอียดเจ้าหนี้ไม่ครบถ้วน ลูกหนี้อย่าไม่ได้รับประโยชน์จากกฎหมายล้มละลาย ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นด้วยกับหลักกฎหมายนี้ เพราะให้ความเป็นธรรมทั้งกับลูกหนี้ และเจ้าหนี้ผู้สุจริต และเป็นการส่งเสริมให้ลูกหนี้ใช้สิทธิโดยสุจริตหากต้องการหลุดพ้นจากหนี้สิน

ในความเห็นของผู้วิจัย ควรนำแนวทางร่างกฎหมายล้มละลายของ UNCITRAL และกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยมาเป็นแนวในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย โดยวางหลักให้ลูกหนี้ไม่หลุดพ้นจากหนี้สินในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ได้ยื่นรายการแสดงรายละเอียดทรัพย์สิน หนี้สิน และบัญชีรายชื่อของเจ้าหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และในกรณีที่หนี้ตามคำพิพากษามีการวางหลักให้มีการพิสูจน์ในความเชื่อถือของหนี้ประเภทนี้อีกครั้งในศาลล้มละลายเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแก่งแย่งกัน และหากศาลเห็นว่าเป็นหนี้ที่เชื่อถือได้ให้ถือว่าเป็นหนี้ที่ลูกหนี้ไม่หลุดพ้นเมื่อได้รับการปลดจากล้มละลาย

4.6 มาตรการเยียวยาความเสียหายให้กับเจ้าหนี้ซึ่งสุจริตในคดีล้มละลาย

ตามที่กล่าวมาข้างต้นตั้งแต่ข้อ 4.1 – 4.5 จะเห็นได้ว่าเจ้าหนี้ผู้สุจริตที่ต้องได้รับความเสียหายจากการที่ลูกหนี้ร่วมมือกับเจ้าหนี้บางรายมีเจตนากระทำการโดยใช้กฎหมายล้มละลายเป็นเครื่องมือช่วยให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินทั้งปวง ทำให้เจ้าหนี้ซึ่งสุจริตหลายรายไม่ได้รับชำระหนี้เพียงเพราะไม่ทราบคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดลูกหนี้จึงมายื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทัน ทั้งที่เจ้าหนี้เหล่านั้นอาจเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีแพ่งสามัญจึงเป็นหนี้ที่ได้รับการพิสูจน์ความมีอยู่จริงแห่งหนี้มาแล้วในระดับหนึ่งและต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี บางรายเสียค่าใช้จ่ายในการสืบทรัพย์เป็นจำนวนมาก บางรายเป็นเจ้าหนี้ตามสัญญา เช่นสัญญาจ้างทำของ เสียเงินค่าจ้างไปแล้วลูกหนี้ทั้งงาน เป็นต้น แต่ตามกฎหมายล้มละลายของประเทศไทยยังมิได้มีการบัญญัติมาตรการเยียวยาความเสียหายให้กับเจ้าหนี้เหล่านี้

จากการศึกษาแนวทางร่างกฎหมายล้มละลายของ UNCITRAL กฎหมายล้มละลาย ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และสาธารณรัฐฝรั่งเศส แม้มิได้มีการบัญญัติถึงมาตรการเยียวยา ความเสียหายให้กับเจ้าหนี้ในกรณีนี้ไว้อย่างชัดเจน แต่ในแต่ละประเทศก็ได้มีการวางหลักใหญ่ๆ ไว้เพื่อเป็นการเยียวยาเจ้าหนี้ผู้สุจริตไว้โดยปริยาย เช่นประเทศสหรัฐอเมริกา ได้วางหลักให้ เจ้าหนี้ที่มายื่นคำขอรับชำระหนี้ก่อนจะมีการแบ่งทรัพย์สินให้เจ้าหนี้ทุกรายจนแล้วเสร็จ โดยอาจ ได้รับชำระหนี้ในลำดับหลังเจ้าหนี้อื่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนด และลูกหนี้ไม่ได้รับการปลด จากล้มละลายในหนี้ที่ลูกหนี้ไม่ได้แจ้งไว้ในบัญชีเจ้าหนี้ สาธารณรัฐฝรั่งเศสได้วางหลักให้ลูกหนี้ ยังไม่หลุดพ้นจากหนี้ตามสัญญาที่ได้จดทะเบียนไว้ และหากมายื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทันตาม กำหนดระยะเวลาและศาลได้สอบสวนแล้วได้ความว่าลูกหนี้ละเลยไม่เปิดเผยรายชื่อเจ้าหนี้นั้นใน รายการเจ้าหนี้ เจ้าหนี้นั้นยังคงได้รับชำระหนี้อยู่

แต่สำหรับประเทศไทยนั้น กฎหมายล้มละลายยังมิได้มีการวางหลักในเรื่องมาตรการ เยียวยาความเสียหายให้กับเจ้าหนี้ซึ่งสุจริตเหล่านี้อย่างชัดเจน มีเพียงบทบัญญัติตามมาตรา 91/1 ที่วางหลักไว้ว่ากรณีมีเหตุสุดวิสัยและมีเหตุผลอันสมควรที่จะให้เจ้าหนี้นั้นยื่นคำขอรับชำระหนี้ ศาลมีอำนาจมีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหนี้นั้นยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ ภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งหลักการดังกล่าวยังมีปัญหาเรื่องการตีความตามที่ได้กล่าวไปแล้ว กับกรณีที่ลูกหนี้ไม่หลุดพ้นจากหนี้ที่ลูกหนี้กระทำการโดยทุจริตซึ่งต้องมีการฟ้องร้องดำเนินคดี อาญาเกิดขึ้น และต้องรอให้ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่หลักการดังกล่าวยังขาดสภาพการ บังคับใช้ตามที่กล่าวมาแล้วเช่นกัน ดังนั้นในกรณีนี้ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่ากฎหมายล้มละลายของ ประเทศไทยควรมีบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการเยียวยาความเสียหายให้กับเจ้าหนี้ซึ่งสุจริตอย่าง ชัดเจน โดยนำบทบัญญัติกฎหมายล้มละลายของประเทศสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาปรับใช้ โดยวางหลักให้ลูกหนี้ไม่หลุดพ้นจากล้มละลายในหนี้ที่ลูกหนี้ไม่ได้แจ้งรายละเอียด รายชื่อ ที่อยู่ จำนวนหนี้ ของเจ้าหนี้ให้กับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบ และกรณีที่เจ้าหนี้นั้น ยื่นคำขอรับชำระหนี้ไม่ทันตามกำหนดระยะเวลาด้วยสาเหตุอันเนื่องมาจากลูกหนี้ไม่แจ้ง รายละเอียดรายชื่อ ที่อยู่ จำนวนหนี้ ของเจ้าหนี้ให้กับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบ ให้ศาลมี คำสั่งให้เจ้าหนี้นั้นมีสิทธิยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ภายในกำหนดระยะเวลา นอกจากนี้ผู้วิจัยยัง เห็นว่าควรมีการนำเงินค่าปรับที่ได้รับชำระจากจำเลยตามคำพิพากษาในคดีอาญามาจ่ายให้กับ เจ้าหนี้ผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำการทุจริตของลูกหนี้เป็นจำนวนกึ่งหนึ่ง เพื่อเป็นค่า สินไหมทดแทนให้กับเจ้าหนี้ผู้สุจริตด้วย